

ПРИРУЧНИК

за употребу родно осетљивог језика



Хрустина Цветинчанин Кнежевић

Јелена Палатовић

ОНА



ŽENSKЕ STUDIJE



**Ključni koraci ka
rodnoj ravnopravnosti**



Влада Републике Србије
КООРДИНАЦИОНО ТЕЛО
ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНО



Projekat finansira
Evropska unija

ПРИРУЧНИК

за употребу родно осетљивог језика



Хрустина Цветинчанин Кнежевић

Јелена Палатовић

ПРЕДГОВОР

Поштоване грађанке и грађани,

Употреба родно сензитивног језика доприноси подизању свести о значају једнакости жена и мушкараца, док са друге стране директно утиче на процес демократизације друштва и увођење начела једнакости у све сфере друштвеног живота. Родно осетљив језик је фактор који у највећој мери утиче на већу видљивост жена у јавном животу, а самим тим доприноси равноправности полова када говоримо о учешћу жена у осталим сегментима друштва. Родно осетљив језик не подразумева само именовање жена које обављају одређена занимања или врше одређене јавне функције, иако је овај домен његове примене нарочито важан, већ је истовремено и начин да се елиминише сваки облик родно засноване дискриминације.

Битно је напоменути да овај приручник указује на важност употребе родно сензитивног језика са аспекта подизања свести о родној равноправности, али истовремено даје и смернице за његову свакодневну употребу. У том смислу, главно настојање овог приручника огледа се у проналажењу заједничког, прихватљивог решења како би већина говорница и говорника са српског говорног подручја почела да употребљава родно сензитиван језик, као један од основних предуслова за стварање модерног друштва које почива на темељима једнакости и демократије. Овај приручник је значајан и због тога што уводи и речник термина родне равноправности и најзначајнијих појмова, који пре свега имају за циљ да женама у данашњем друштву одају заслужена признања у свим сферама њиховог деловања и постигнућа.

Доследна употреба родно сензитивног језика пре свега јесте питање свести о препознавању важности друштвене једнакости жена и мушкараца у данашњем друштву, а његово коришћење представља један од главних начина за смањење родног јаза и основу за креирање једнаких могућности за живот и рад свих жена и мушкараца. Самим тим, промена постојеће ситуације у језичкој политици у Србији данас један је у низу корака које треба предузети да би се обезбедиле једнаке шансе за све грађанке и грађане Србије. Тиме би се подстакла даља промена преовлађујуће праксе употребе родно несензитивног језика у домену администрације, информисања и образовања у Србији, а самим тим и у свим осталим сегментима друштва.

Само афирмација употребе родно сензитивног језика у службеној и јавној употреби може подстаћи позитивну промену на нивоу читавог друштва, па је стога неопходно да се сви укључимо и активно учествујемо у овом важном процесу трансформације. Једино на тај начин можемо као друштво да постигнемо нулту толеранцију на родно засновану дискриминацију и заједничким снагама елиминишемо и даље присутне родне стереотипе.

Проф. др Зорана З. Михајловић

потпредседница Владе Србије
министарка грађевинарства, саобраћаја и
инфраструктуре и
председница Координационог тела за родну
равноправност

Садржај

- 007 I Како и зашто користити *Приручник за употребу родно осетљивог језика?*
- 013 II Говори као што мислиш
Језик и свет око нас
Род и граматика
Род и дискриминација
- 027 III Какав језик?
Диференциран, осетљив и недискриминативан
- 033 IV Политика и језик
Како се правилно каже...?
Језик није изван политике
- 043 V Заблуде о родно осетљивом језику
- 059 VI Четири истраживачице језика
за које треба да знате
- 063 VII Како употребљавати родно осетљив језик?
Како градимо именице женског рода?
Смернице за употребу родно осетљивог језика
- 083 VIII Глосаријум (списак) звања, занимања,
титула и именовања жена
- 121 IX Мали речник родне равноправности
- 127 X Уместо закључка
Свенка Савић: Језик као наша пратећа сенка
- 133 XI Библиографија
- 137 XII Белешке о ауторкама



I

Како и зашто
користити
Приручник
за употребу родно
осетљивог језика?

Циљ овог приручника
јесте да допринесе
свакодневној борби за
демократију и
једнакост.

I

Како и зашто користити Приручник за употребу родно осетљивог језика?

.....

Друштво у каквом сви/е желимо да живимо је развијено друштво које се темељи на принципима демократије, правичности и једнакости. Демократија, правичност и једнакост не могу се постићи без родне равноправности. Не заборавимо, и у савременом тренутку живимо у свету у коме се свакодневно догађају склапање дечјих бракова, трговина женама и девојчицама у циљу сексуалне експлоатације, фемицид, као и физичко, сексуално, економско и психичко насиље према женама. Такође, жене су и даље, у односу на мушкарце, мање плаћене за исти рад, што је, заједно са општим осећајем небезбедности, како у јавном тако и у приватном простору, и појавама као што је „розе порез“¹, једна од кључних неједнакости које обликују свакодневни живот жена.

Имајући у виду све наведено, не смемо заборавити да је равноправност, а поготово равноправност полова, концепт много шири од једнакости пред законом. Родно сензитивне језичке политике, то јест употреба родно осетљивог језика, доприносе подизању свести о значају једнакости жена и мушкараца. Родно осетљив језик обезбеђује већу видљивост жена у јавном животу, а последично, и веће учешће жена у свим сферама друштвеног живота. Ипак, родно осетљив језик није само јасно именовање жена које обављају одређена занимања и налазе се на различитим функцијама, иако је овај аспект употребе родно осетљивог језика нарочито важан. Родно осетљив језик подразумева саму употребу језика, то јест све начине на које језик користимо тако да ствари називамо правим именом, а дискриминацију чинимо

1 Више о розе порезу можете прочитати на страни 25

неприхватљивом. Користећи језик, ми обликујемо свет у коме живимо и подстичемо друштвене промене. Тако коришћен, родно осетљив језик је изузетно важан корак у постизању родне равноправности, а последично и друштва демократије, једнакости и правичности. Циљ овог приручника јесте да допринесе свакодневној борби за демократију и једнакост.

Први део *Приручника* је посвећен разумевању значаја језика за обликовање света око нас. Бавићемо се питањима попут улоге језика, разлике између природног и граматичког рода, дискриминације, језичких политика, као и разликама (али и сличностима) између родно осетљивог, родно диференцираног и родно недискриминативног језика и заблуда које их прате. Термине **родно осетљив**, **родно сензитиван** и **родно недискриминативан** језик у овом приручнику користимо као синониме, али смо о особености сваког од ових термина писале у посебном поглављу, јер нам је било важно да објаснимо њихово порекло. Оно указује на начине на које друштвене борбе и изборене вредности формирају одређене идеје „спаковане” у „готове” појмове.

У другом делу *Приручника* понудићемо практичне смернице за употребу родно осетљивог језика, док трећи део чини глосаријум (списак) занимања, звања и титула жена. Закључна разматрања даће Свенка Савић, пионирка социолингвистике и боркиња за употребу родно осетљивог језика, у кратком есеју „Језик као наша пратећа сенка“, којим ћемо, уместо закључка, завршити разговор о важности употребе родно осетљивог језика, као предуслова за успостављање модерног друштва које се базира на начелима једнакости, правичности и демократије.

Надамо се да ће вам овај приручник помоћи да разрешите могуће недоумице у вези са родно осетљивим језиком, његовим значајем и употребом.

Уколико до сада нисте употребљавале/и родно осетљив језик, циљ овог приручника јесте да вас на то подстакне и понуди вам јасне смернице како да то чините. Уколико га користите, надамо се да ћемо вам то олакшати. Трудиле смо се да *Приручник* пишемо разумљивим језиком и да користимо што више примера из свакодневног живота. Због тога сам текст нисмо оптерећивале референцама и библиографијом, те списак литературе коју смо

користиле можете наћи на самом крају приручника. Посебно вас охрабрујемо да следите смернице за даље истраживање и читање, које смо издвојиле на крају (скоро) сваког поглавља. Не мање важно, настојале смо да се овај приручник не бави искључиво употребом родно осетљивог језика, већ да у себе укључи и друге садржаје важне за подизање свести о родној равноправности. Зато ћете, поред горенаведених тема, у њему пронаћи и мали речник родне равноправности, као и кратке биографије значајних појединки којима су, због неједнаког и неправедног положаја жена у временима и друштвима у којима су стварале, била ускраћена заслужена признања.

Желимо вам угодно читање!

Ауторке,
Христина Цветинчанин Кнежевић и Јелена Лалатовић

II

Говори као
што мислиш



Ако мислите да су жене
једнако вредна људска бића,
користите родно осетљив језик
да то и покажете.

II

Говори као што мислиш

Језик и свет око нас

Начин на који употребљавамо језик открива начин на који видимо свет. Родно осетљив језик јесте језик који се супротставља дискриминацији, неједнакости и омаловажавању жена. Другим речима, бирајући родно недискриминативан језик, ми бирамо да учинимо видљивом половину човечанства. Ево неколико примера како у свакодневној употреби језика, понекад и несвесно, чинимо женски рад (и женски род) невидљивим, те га тиме и умањујемо.

Мушкарац васпитачица

Наставници математике нико од ученица или ученика није се обраћао у мушком роду – *наставнице*. Међу собом, ученице и ученици наставницу математике називали су *математичарком*. Одатле је логично питање зашто женама које су дипломирале на математичком факултету у дипломи пише *дипломирани математичар*, а многе наставнице као назив свог занимања пишу *наставник* уместо онако како јесте – *наставница*. Резон који претходи оваквој употреби језика подразумева да је мушки род унапред схваћен као „неутралан” и „објективан”, тј. једини исправан начин да се одређене појаве и одређена занимања именују. Вредновање женског рода као мање значајног присутно је у свим сферама друштвеног живота, па и у свакодневној, а нарочито у формалној комуникацији. Та невидљива дискриминација често се брани изговором да у одређеним професијама нема много жена, па нам та занимања делују „чудно” изговорена или написана у женском роду. То, међутим, не објашњава зашто се и у сферама у којима жене чине већину радне снаге називи занимања у мушком роду користе као норма.

Такође, иако међу онима који/е раде у вртићима или међу онима који/е одржавају хигијену има мање запослених мушкараца него што има жена запослених у ИТ сектору, за мушкарца никада нећемо рећи да је по занимању *васпитачица* или *хигијеничарка*. Зашто онда сматрамо да је у реду користити мушки род када говоримо о послу или функцији коју обавља жена?

Уредница оба пола

Када видимо оглас за посао на коме пише „Постани наш нови уредник друштвених мрежа”, претпостављамо да се оглас односи и на особе мушког и на особе женског пола. У конкурсима јавних институција, као и у законским актима, мушки род се још увек користи да означи особе оба пола. Да то није неутрално или безазлено стање, знамо, јер супротно није могуће – женски род никада се не користи да означи особе оба пола, осим ако се не ради о подсмеху. Нико не би озбиљно схватио јавни конкурс у коме се каже да се реч *научница* или *научна радница* односи и на мушкарце и на жене.

С обзиром на то да живимо у свету где жене до пре мање од 70 година нису имале законско право на достојанствено плаћен рад, као ни формално једнак приступ образовању и запошљавању, те да је колико прошле године откривено да је један универзитет у Јапану систематски смањивао бодове кандидаткињама на пријемном испиту за медицински факултет, не можемо да кажемо да је свеједно да ли је неко *уредник* или *уредница*. Брисање женског рода када означавамо занимања значи да прећутно верујемо да су само занимања у мушком роду „права”, тј. да је женски рад мање вредан зато што га обављају жене.

Доказ за ову тврдњу можемо да нађемо ако, на тренутак, изместимо угао гледања. Када би титуле или огласи за посао стајали искључиво у женском роду – мушкарци би се осећали искљученима. На оглас за посао на коме пише „Потребна нова радница“ не би се јавио ниједан мушкарац, без обзира на то што поседује квалификације. Нажалост, огласи за позиције које су искључиво у женском роду односе се само на најниже плаћене и стресне послове, па се тако огласи за посао чистача/чистачице по правилу обраћају женама.

Још страшнија јесте чињеница да се титуле или називи функција

у женском роду приписани мушкарцима третирају као увреде или исмевање, док се брисање женског рода из преовлађујуће женских занимања схвата као потврда професионалности. Што је функција коју жена обавља престижнија, то су очекивања да се она ословљава у мушком роду све више подразумевана. Тако у званичном јавном говору немамо *деканке* и *ректорке*, а неретко смо са скупштинске говорнице чули да се председници Скупштине обраћа са „госпођо председнице“.

Када кажемо жена саборац уместо *саборкиња*, или жена инжењер уместо *инжењерка*, та формулација подсећа на формулације као што су *човек гуштер* или *жена змај*. Оне нас упућују на нешто што је неприродан или нереалистичан spoj. Другим речима, ако уместо да кажемо *адвокатица*, кажемо жена/госпођа адвокат, сугеришемо неспојивост тога да иста особа може бити и жена и адвокатица.

Свенка Савић и Јелена Филиповић –



фотограф:
Миодраг
Мики Трајковић

Свенка
Савић

Свенка Савић је лингвисткиња и професорка емерита Универзитета у Новом Саду. Предавала је као гостујућа професорка у Ослу, Берлину, Грацу, Бечу, Копенхагену, Загребу, Сарајеву, Скопљу, Љубљани, Никшићу, Подгорици и Нишу.

Њено основно интересовање у науци о језику је интердисциплинарно усмерено, пре свега на употребу језика у групама које су мањинске или немају једнак третман у друштву: деца (близанци, мигранти, избеглице, ромска деца), затим жене, стари, а у последње време се интересује за језичко понашање сексуалних мањина. Поред интересовања за језик, већ се тридесет година бави критиком балета.

Чланица је Извршног одбора Европског друштва лингвиста. Учествовала је на око 100 научних скупова у земљи и иностранству. Нарочито се залагала за мултидисциплинарност студија, оснивачица је Женских студија и истраживања Милева Марић Ајнштајн у Новом Саду, као и Центра за родне студије у Београду. Први курс Анализе дискурса у Југославији одржала је осамдесетих година XX века на Филозофском факултету у Новом Саду.

Објавила је велик број књига и научних радова о употреби језика у групама које у друштву имају мању моћ; уже је усмерена на психолингвистику и анализу дискурса. Међу објављеним књигама чија је ауторка или коаутрка се истичу *Развојна психолингвистика*, *Како близанци уче да говоре*, *Дискурс анализа*, *Ромкиње: животне приче старих Ромкиња*, *Војвођанке (1971/1931): животне приче*, *Жена сакривена језиком медија: кодекс несекуистичке употребе језика*, *Род и језик* и многе друге.

Добитница је бројних награда и признања – награде Јлаза Костић (1994) за књигу *Балет*; награде извршног већа АП Војводине за развој родне равноправности (2003), златне медаље Јован Ђорђевић Српског народног позоришта (2010) као и медаље за културу за укупно стваралаштво Завода за културу Војводине (2011).

пионирке борбе за родну равноправност



Јелена
Филиповић

Јелена Филиповић је социолингвисткиња и редовна професорка Филолошког факултета Универзитета у Београду. Била је гостујућа професорка на универзитетима у САД, Мексику и Аустрији.

Бави се критичком социолингвистиком, језичком политиком и планирањем, родним студијама, сефардским студијама, као и хиспанском и примењеном лингвистиком.

Радила је као консултанткиња или координаторка на већем броју националних пројеката из области језичких образовних и родно осетљивих језичких политика, и интернационалних пројеката из области образовних језичких политика и ревитализације језика (ромски и јеврејско-шпански). Међународна је експерткиња Европског центра за модерне језике (European Center for Modern Languages – ECML) и чланица одбора за образовање Српске академије наука и уметности.

Ауторка је три књиге (*Code-switching: theoretical and methodological issues*, *Моћ речи: огледи из критичке социолингвистике*, *Transdisciplinary approach to language study: The complexity theory perspective*) и коауторка две књиге, „Етнички идентитет и замена језика у сефардској заједници у Београду“, и „*Fonética y fonología españolas para serbichablantes*“, као и коуредница две тематске монографије. Ауторка је и коауторка више десетина чланака у интернационалним и националним академским часописима и монографијама из области истраживања (критичке) социолингвистике, језичких политика, језика и рода, језичких контаката и примењене лингвистике.

Добитница је награде за академско достигнуће Друштва за примењену лингвистику (2005), као и награде за академско достигнуће AATSP-a (American Association of Teachers of Spanish and Portuguese).

Род и граматика

Поред значења које род има у друштвеној теорији (под термином род подразумевамо скуп друштвених очекивања и правила приписан на основу биолошког пола), у граматици нашег језика, род је једна од основних карактеристика променљивих речи – свака именица, заменица, сваки придев или глагол има род.

Са граматичког аспекта, род, као ни глаголско лице или глаголско време, није занемарљив ако желимо да говоримо на прецизан и лако разумљив начин. Иако професор и професорка обављају исти посао, важно је професорку означити у одговарајућем роду. У супротном, то би било као да уместо прошлог и будућег времена користимо само инфинитив. Реченицу: *Марко јуче доћи* можемо да, уз одређени напор, разумемо, али нема потребе да не користимо језичка средства која нам омогућавају разнолико и тачно изражавање.

Како је род именица женског рода једина граматичка категорија која се укида, то нам јасно сигнализира да језик одражава, ствара и промовише одређене друштвене вредности.

Уклањање рода може имати две последице: брисање жена или граматички нетачне реченице, које неретко мењају и смисао изреченог. Друштвена неједнакост се у језику огледа на неколико нивоа. Ретко ко ће рећи: *чистач данас није дош*.**ЛА** *на посао* или *доктор ми је забрани*.**ЛА** *алкохол*, али је још увек уврежено да се жене на јавним функцијама ословљавају у мушком роду, што доводи до рогобатних конструкција. На пример: „Министар правде Србије Нела Кубуровић представљаће Србију на седници Савета безбедности УН”.¹ Наравно, медији род, као суштинску карактеристику која нам помаже да језиком успоставимо однос према реалности, тј. да особе и појаве називамо њиховим правим именима, селективно препознају само онда када се користи како би се истакли негативни поступци или особине жена. Уколико се на челу неког предузећа налази жена која је проневерила новац, наслов који би уместо „Бивша директорка банке украла 9.000 евра”² гласио „Бивши директор банке украо 9.000 евра”, недвосмислено би био лажан.

¹ Дневне новине Блиц, 9.12.2018.

² Новосадски информативни портал, 10.03.2014.

Како је мушки род од пастрмка?

Они/е који/е наводно подржавају једнакост свих људи, па тиме и полова, али не желе да користе родно недискриминативан језик, често ће покушати да га исмеју питањима попут: „Како је мушки род од пастрмка? Пастрмац?“. Овде је битно уочити две поенте:

1. Најпре, родно недискриминативан језик пре свега се односи на особе, а не на животиње или ствари. Његова функција јесте да се потцењивање, умањивање или брисање жена у језику престане сматрати нормалном и прихватљивом појавом.
2. Затим, како је род једна од кључних категорија у нашем језику, разликовање према полу види се и у групи речи које означавају животиње. Тако су, на пример, у употреби и *ждребац* и *ждребица*, *лисац* и *лисица*, *јунац* и *јуница*. Колико је родни принцип укореењен у нашем језику види се и по томе колико лако бирамо одговарајући наставак за увреде, па тако разликујемо *прасца* и *прасицу*.

Тачно је да се граматички род не односи увек и на женски пол. Речи *књига* и *застава* су граматички женског рода, али немају пол (нити род у друштвеном смислу), јер се не односе на људе и жива бића уопште. Међутим, када именице које су мушког рода користимо да означимо особе женског пола, то је језички збуњујуће (*Гинеколог је обавила две операције данас* уместо *Гинеколошкиња је обавила две операције данас.*) или непотребно оптерећује реченицу (*гинеколог Марија Петровић* уместо *гинеколошкиња Петровић* или пак само *гинеколошкиња*). Ако за своје кућне љубимце (и животиње уопште) користимо исправан граматички род, тј. род који је у складу са њиховим полом, зашто би се одговарајући граматички род оспоравао женама? Овакво поређење јесте само по себи неукусно и неприхватљиво, али нам показује колико је недискриминативна употреба језика важна.

Недоследна употреба женског рода када означавамо жене које обављају одређена занимања или јавне функције није питање граматичке правилности, јер је употреба женског рода граматички не само исправна већ и неопходна. Стога је доследна употреба језика равноправности питање свести о важности друштвене једнакости мушкараца и жена.

Род и дискриминација

Да бисмо разумели/е шта је родно осетљив, тј. родно недискриминативан језик, најпре треба разумети шта је род и шта је дискриминација.

Род (на енглеском gender) је скуп друштвених очекивања која се приписују мушком или женском полу. На пример, да су жене „природно” емотивније, да је женски мозак другачији од мушког, да жене више него мушкарци желе да имају децу; да се жене у много већој мери него мушкарци баве кувањем, чишћењем и бригом о деци и старима, јер тако желе или јер је тако „природно”, а не зато што постоје објективне друштвене околности које мушкарце усмеравају ка боље плаћеним занимањима, а жене ка неплаћеном и потцењеном раду, који се најчешће односи на бригу о другима. Исправна употреба термина пол и род значи да раздвајамо биолошке чињенице од значења која им друштво вековима или чак миленијумима приписује.

Биљана Дојчиновић Род и књижевност

Биљана Дојчиновић (1963) је феминисткиња и професорка књижевности на Филолошком факултету у Београду, која је међу првима превела енглески термин gender на наш језик као род. До тада је реч род била резервисана искључиво за патриотски и национални говор, где се односила само на сродство или народ. То је учинила у својој студији *Гинокритика: род и проучавање књижевности коју су писале жене*, једној од првих студија на нашем језику која се бави историјом књижевница и историјом женске књижевности.

Наравно, будући да су сва занимања креирана у друштву – за потребе друштва – увођење природе, тј. биологије у расправу о друштвеним очекивањима, вредностима и економским факторима који доводе до тога да се жене у већини баве мање плаћеним и мање цењеним занимањима није ништа друго него

Возачица аутобуса, пилоткиња, таксисткиња и трамвајџијка

Неједнакост није само питање законских оквира, већ, пре свега, друштвених односа. Управљање превозним средствима захтева не само друштвено признату слободу кретања већ и одређене економске услове — врло банално, али истинито — новац за бензин и куповину аута, на пример. Иако је данас слобода кретања и женама и мушкарцима законски гарантована, своје пријатеље никада не питамо како ће се сами вратити кући. Своје пријатељице, познанице, рођаке то често питамо, и то зато што смо свесне да, упркос загарантованој једнакости, улице нису безбедне за жене. Жене, дакле, одрастају у друштву у коме већ у најранијем узрасту постају свесне да немају исте слободе као и мушкарци, због чега су мање заступљене и као возачице — приватно или професионално.

Међутим, то што је данас на улицама Београда све више трамвајџијки, а одскора и возачица аутобуса, није искључиво последица развоја друштвене свести да жена може да обавља сваки посао као и мушкарац, већ и показатељ темељних економских неједнакости. Како су услови рада у јавном градском превозу све гори — преоптерећеност запослених, ниске зараде, кршење радних права — све више мушкараца који су се до сада бавили овим послом одлази у иностранство или се преквалификује за друга занимања. Зато тржиште рада препознаје жене као резервну радну снагу и оне у већем броју почињу да се баве пословима у којима су до тада доминирали мушкарци. Будући да су услови рада и плате још увек много бољи у авио-компанијама, тренд запошљавања жена као пилоткиња није у порасту, па је када се нека жена запосли као пилоткиња то још увек медијска сензација.

бесмислица. Конфузија између природе и друштва, наметнута управо друштвеном неједнакошћу, може да поприми апсурдне размере. Тако гинеколошкиње и гинеколози неретко говоре о „свом односу са *пацијентима*”, иако су специјализирали/е здравствену заштиту жена, те су њихови *пацијенти* искључиво *пацијенткиње*. Када би уролошкиње или уролози своје пацијенте назвали *пацијенткињама*, то би се, с правом, сматрало погрешним и увредљивим. Ту видимо да језик није само огледало реалности, већ често има способност и моћ да реалност искриви.

Дискриминација је свеобухватан третман у друштву. Дискриминација је неједнако поступање према особи или групи људи због неког личног својства (на пример пола, боје коже, вероисповести, инвалидитета, сексуалне оријентације). Последица дискриминације је ускраћивање неког права. Тако, на пример, сви имамо право на слободу кретања, али када нема прилаза и лифтова прилагођених особама које користе колица, њихово право је ограничено. Такође, сви имамо право на здравствену заштиту. Међутим, труднице и породиље којима послодавци не уплаћују здравствено осигурање, док одсуствују с посла ради неге детета, у пракси су ускраћене за здравствену негу.

Када говоримо о родно недискриминативном језику, као аргумент против његове употребе често чујемо да није важна једнакост у језику већ једнакост у друштву. Међутим, друштво, и језик као један од његових производа, не функционишу једносмерно: друштво формира појединке и појединце, али и појединке и појединци својим активностима и заједничким организовањем могу да мењају друштво, па онда и језик. Другим речима, да живимо у друштву у коме смо сви/е једнаки/е, не би било институција и појединаца/ки које/и се противе родно недискриминативном језику. Тада би родно осетљив језик био свима прихватљив и не би био предмет расправе. С обзиром да не живимо у таквом друштву, потребно је да својим залагањем дамо допринос социјалној правди и једнакости.

Жене нису дискриминисане само у језику, већ и на пољу радних, људских и економских права. И данас, у 21. веку, жене су несразмерно у односу на мушкарце заступљене на јавним

функцијама. Но, жене нису изложене неједнаком третману само у сфери високе политике, већ и у свакодневном животу.

- Жене су у просеку, и у Србији и у земљама Европске уније, плаћене 16% мање за исти рад у односу на своје колеге.
- Након 65. године живота, ризик од сиромаштва је 50% већи за жене него за мушкарце.
- У односу на мушкарце, који 10 сати недељно потроше на кућни рад и бригу о домаћинству, жене на седмичном нивоу проводе 22 сата обављајући кућне послове.
- Исти производи – бријачи, дезодоранси, шампони – продају се по скупљим ценама уколико су намењени женама.



Розе порез (на енглеском pink tax) је облик пореске политике засноване на дискриминацији према женама. Само зато што су обојени у розе, поменути производи више коштају жене него што исти производи, али друге боје, коштају мушкарце. Размислите о томе зашто се розе боја традиционално сматра „женском“. Такође, размислите шта нам феномен „розе пореза“ говори о ставовима које неретко можемо чути од економиста/киња — да је тржиште неутрално у односу на друштво.

Запамтимо!

Употреба именица женског рода за означавање занимања, звања и титула жена је граматички правилна. Дискриминација је неједнако поступање према појединки/појединцу или групи људи на основу неког личног својства. Родно недискриминативан језик спречава дискриминацију на основу пола, тј. омаловажавање жена у језику.

Истражимо!

Кратак историјат борбе жена за друштвена и политичка права можете наћи у илустрованом приручнику *Феминизам за почетнике*, ауторки Сузан Елис Воткинс, Марисе Руеде и Марте Родригес.

Размислимо!

Имајући у виду све што сте до сада прочитале и прочитали, да ли мислите да би неко следеће издање *Феминизма за почетнике* требало да има другачији наслов? Како би тај наслов требало да гласи тако да подједнако укључује и жене и мушкарце?

III

Какав језик?
Диференциран,
осетљив и
недискриминативан



Родно осетљив језик је
језик који користимо када
желимо да подржимо видљивост
и једнакост жена у друштву.
Језик је једно од средстава на
располагању сваком/свакој од
нас којим то можемо постићи.

III

Какав језик?

Диференциран, осетљив и недискриминативан

Језик је једно од средстава којима се можемо борити против дискриминације. Или га можемо користити да дискриминишемо. Родно осетљив језик је скуп конкретних пракси употребе језика у свакодневном и званичном говору, којим се жене уважавају једнако као и мушкарци. Постоји неколико термина којима се обухвата таква употреба језика.

Родно диференциран језик

Диференциран значи онај који уважава/истиче разлике. Овај термин уважава чињеницу да мушки род није неутралан, већ да треба користити и мушки и женски род када говоримо о људима.

Родно осетљив језик

Овај термин јесте дослован превод енглеског *gender sensitive language*. Родно сензитиван и родно осетљив језик у овом приручнику користе се као синоними. Формулација родно сензитиван (*gender sensitive*) односи се на читав низ пракси које су засноване на свести да су жене још увек неједнако третиране у друштву, са намером да се та неједнакост искорени. Зато имамо и родно осетљиво буцетирање, родно осетљиву терапију, родно осетљиво законодавство.

Осетљив овде не значи да су жене осетљивије по природи или осетљивије од мушкараца, већ се односи на језик

осетљив на неједнакост. Када смо на нешто осетљиви, не желимо или престајемо да толеришемо ту појаву. То значи да је родна осетљивост принцип којим се настоји превазићи неравноправност, јер је друштвена неједнакост између мушкараца и жена објективан проблем у друштву, а не лични (субјективни) доживљај појединих жена.

Родно осетљив језик је језик који користимо када желимо да подржимо видљивост и једнакост жена у друштву. Језик је једно од средстава на располагању сваком/свакој од нас којим то можемо постићи. Не заборавите, када за грађевинску инжењерку кажемо да је *грађевински инжењер*, тиме прикривамо да су жене градиле и и даље граде зграде, путеве и мостове, иако су им ова занимања постала доступна пре нешто више од 70 година

Соња Дрљевић Мостоградитељка и феминисткиња

Соња Дрљевић (1942-2017) била је феминисткиња, боркиња за права жена и грађевинска инжењерка, мостоградитељка. Учествовала је у готово свим иницијативама за одбрану и унапређење женских и радничких права, од студентских протеста 1968. до смрти. Иницирала је оснивање многих феминистичких организација и учествовала у њиховом раду. Неке од њих су Феминистичка истраживачка група Жена и друштво (1979), Центар за женске студије, истраживања и комуникацију (1992, заједно са Марином Благојевић, Недом Божиновић, Биљаном Дојчиновић Нешић, Дашом Духачек, Јасмином Лукић, Лепом Млађеновић, Зорицом Мршевић, Жараном Папић, Славицом Стојановић и Јасмином Тешановић), СОС телефон за жене и децу жртве насиља, Београдски женски лоби (1990), АЖИН (Асоцијација за женску иницијативу), са Информационо-документационим тренинг центром (касније ЖИНДОК). Као шефица градилишта радила је на конструкцији 33 моста, између осталог и београдске Газеле и Железничког моста у Београду.

Родно недискриминативан језик

Као што сама реч каже, то је језик који не дискриминише на основу рода. Термини *родно диференциран*, *родно осетљив/родно сензитиван језик* и *родно недискриминативан језик* имају готово исто значење, што значи да су узајамно заменљиви. Ми ћемо их у овом приручнику користити као синонине. Ипак, нијансе у значењу између ова три термина осветљавају нам различите димензије дискриминације. Када кажемо родно диференциран језик, наглашавамо да је погрешно користити мушки род као „замену” за женски. Када користимо родно сензитиван језик, истичемо своју опредељеност да инсистирамо на равноправности у језику.

Но, будући да у нашем језику реч осетљив има подједнак број и позитивних и негативних асоцијација, када уместо *родно осетљив* употребимо термин *родно недискриминативан језик*, то значи да желимо да избегнемо стереотип према коме су жене осетљиве. Другим речима, термином *родно недискриминативан језик* наглашавамо да достојанствен третман жена у језику није питање нечије произвољне осетљивости, већ се ради о томе да не пристајемо на дискриминацију.

IV

Политика и језик



Родно недискриминативан језик
је облик језичке политике
која је заснована на идеји да
жене, једнако као и мушкарци,
раде и стварају у друштву,
због чега заслужују
равноправан третман.

IV Политика и језик

Теорије о настанку језика

Постоје бројне теорије о разлозима настанка и развитка језика, а најпознатије су следеће:

- Теорија имитације је најпопуларнија теорија о настанку језика, позната и као „бау вау“ теорија. Она се заснива на ономотопеји, идеји да је примитивни човек имитирао звукове из природе. Иако је чињеница да се савремени језици веома мало ослањају на ономотопеју, не смемо занемарити то да се језик мењао и развијао од првобитног прајезика.
- Теорија реакције сматра да је језик настао као реакција на ситуације у окружењу које су код прачовека изазивале страх, бол, изненађење и друге интензивне емоције, те да је он/она том приликом производио/ла звукове попут смеха, уздаха или урлика који су упућивали на његово/њено тренутно стање. Ови звукови представљали су подлогу за стварање смисленијих језичких јединица које носе значења, те су се нове речи надограђивале да би прачовек могао јасније показати како се у датом тренутку осећа.
- Биолошка теорија се базира на идеји природне селекције и сматра да се језик развио због ње. Онај/она који/а је говорио/ла је био/ла сексуално привлачнији/а. Према овој теорији, језик је био маркер сексуалне привлачности, слично као код птица, чији мужјаци певају како би привукли женку, као славуји, или имају разнобојно перје, попут паунова.

- Антрополошкиња Дин Фалк је развила теорију „остављања беба“ како би објаснила настанак језика. Она сматра да је потреба за конкретним језиком настала када је прачовек кренуо да губи крзно, што је мајкама онемогућило да носе своје бебе око врата, то јест бебама да се придржавају за крзно мајке. Како мајке више нису могле да их носе свуда са собом, оне су „остављале бебе“, али су им се на неки начин и обраћале како би им показале да су и даље ту, присутне. У почетку, ова комуникација је била у форми додира, израза лица и говора тела, а као нустојава је из ње проистекао говор. У прилог овој теорији иде и чињеница да су мале шансе за развијање било ког вида комуникације који није заснован на интеракцији деце и одраслих. Не постоји симболички систем који је способан да се преноси са генерације на генерацију ако га не могу усвојити деца, то јест јединке у раном периоду живота.
- Теорија граматикализације се базира на истоименом процесу. Граматикализација је процес у коме се дешавају одступања самосталних речи од норме, при чему се временом ове речи прихватају као норма и престају да буду неправилне. У корену овог процеса се налази идеја да је потреба за разумевањем јача од потребе за праћењем правила, те да се на крају уважава оно што се и најчешће чује. Према овој теорији, језик се развио услед развоја и ширења људске заједнице, којој су биле потребне нове методе социјалне интеракције. У почетку, језик су чиниле само именице, које су настале као договор о именовању предмета и појава.
- Теорија „бизони су крај језера“ сматра да се језик развио из комуникацијских потреба. Она се заснива на идеји да је језик социјална интеракција и да је његова функција комуникативна. Према њој, језик се развијао у времену када су се људи бавили искључиво ловом и сакупљањем плодова, па им је језик омогућио да боље координирају лов.

Како се правилно каже...?

Сви/е смо, посебно током основне и средње школе, повремено имали/е дилему како се одређена реч правилно пише или изговара. Учили су нас да се *не* пише одвојено од глагола (*не може, не желим, не дозвољавам*), а спојено са придевом (*небитан, недовољан, непотребан*), да се не каже *треbam да идем*, већ *треба да идем*. Сваки језик има нека унутрашња својства која га чине баш тим, а не неким другим језиком. Тако је, када изговоримо слово *и*, у нашем језику то један јединствен глас. Међутим, у енглеском језику, слова *j* (*иeј*) и *z* (*ии*) изговарају се слично нашем *и*, мада су по изговору блиска и нашем *ђ*. У енглеском језику, на пример, не постоји категорија рода за придеве, па придев *beautiful* може значити и *леп* и *лепа*, док у нашем језику сваки придев има женски, мушки и средњи род – *леп мушкарац, лепа жена, лепо дете*.

Граматичка правила праве филолози и филолошкиње – стручњаци и стручњакиње за језик. Она служе томе да, ослањајући се на унутрашње особине језика, успоставе **стандард** на основу којег су неки облици правилни или неправилни. То значи да су она релативна и променљива. На пример, изворним говорницама и говорницима одређених дијалеката природно је да кажу: *Ја сам у школу*, уместо облика који је у складу са важећим граматичким правилима – *Ја сам у школи*. То не значи да је таква употреба смешна, нетачна или погрешна, већ само значи да не потпада под скуп правила која одређују оно што је стандардни језик, јер је реч о дијалекату.

Стандардни језик је, дакле, скуп правила утемељених првенствено на одређеним уверењима о томе шта треба да буде званичан језик. То значи да је језички стандард, као и сам процес стандардизације, увек производ договора друштвених и државних институција. Наравно, с обзиром на то да сваки језик чине различити дијалекти, територијално обележене варијанте једног језика, као и специфично обележене варијанте језика које користе одређене друштвене групе (на пример, жаргон за професорку биологије је *биологичарка*, ту реч превасходно користе ученице и ученици, али у званичном говору по правилу бирамо да употребимо *професорка биологије* уместо колоквијалног *биологичарка*), стандард нужно мора да буде избор из тог мноштва различитих варијанти.

Од тога колико су све говорнице и говорници једног језика заступљени у том стандарду зависи дали се ради о недемократском или демократском процесу стандардизације.

Језик није изван политике

Употреба и стандардизација језика која укључује или искључује одређене друштвене групе назива се језичка политика. Да би се шире друштвене поруке пренеле таквом употребом, потребна је јасна стратегија државних институција – пре свега научних и образовних. Да објединимо употребу језика, која почива на демократским или недемократским вредностима, и поступке којима такав, стандардизован језик постаје општеприхваћен, користимо израз језичка политика и планирање.

Упутства за стандардизовани недискриминативни говор и понашање Заштитника грађана

Заштитник грађана Републике Србије је 2010. године објавио *Упутства за стандардизовани недискриминативни говор и понашање*. Ова упутства садрже три поглавља: 1) Недискриминативни језик и понашање у односу на жене, 2) Недискриминативни језик и понашање у погледу ЛГБТ особа и 3) Недискриминативни језик и понашање у погледу особа са инвалидитетом. Кроз *Упутства*, Заштитник грађана „поручује, иницира и захтева од свих институција у јавном простору да доследно поштују правила недискриминативног понашања и вербалног изражавања у односу на жене, особе са инвалидитетом и особе ЛГБТ оријентације“. За нас је посебно важно то што *Упутства* препознају значај употребе родно диференцираног језика за родну равноправност и наглашавају да га је неопходно употребљавати свуда и увек. Ипак, не можемо а да се не запитамо – зашто је ова упутства издао Заштитник грађана а не Заштитник грађана и грађанки?

Када мало боље анализирамо свет око себе, постаје јасно да се језичка политика и планирање налазе у свим аспектима живота. Тако се, на пример, на изводу из матичне књиге рођених донедавно могао наћи податак о *девојачком* презимену мајке. *Девојачко презиме* одражава низ застарелих и дискриминаторских уверења: да само жена може променити презиме приликом закључења брака, иако по закону то могу и мушкарци; да жена није одрасла особа женског пола, већ *девојка*, која тек уласком у брак постаје жена; да само младе жене, тј. девојке, ступају у брак, тј. да постоји „право” или пожељно време када се улази у брачну заједницу.

Иако је коришћење *девојачког презимена* на званичним документима било распрострањено, данас у свим документима стоји „презиме пре закључења брака”, за *оба родитеља*, што је, у складу са свакодневним искуством, много адекватнији израз. Уколико би овај израз постао стандард за сва документа, то би био сигнал да институције одбацују застарела схватања о браку и положају жена у браку.

Циљ језичке политике и планирања требало би да буде постизање минимума неопходног за заједничку комуникацију свих људи који тим језиком говоре. Зато је важно имати језичке политике које инсистирају на видљивости жена у језику, тј. на доследној употреби родно недискриминативног језика.

На тај начин институције, као и особе које креирају језичке политике, шаљу поруку да минимум наше заједничке комуникације треба да буде међусобно поштовање и равноправност мушкараца и жена.

Родно недискриминативан језик је облик језичке политике која је заснована на идеји да жене, једнако као и мушкарци, раде и стварају у друштву, због чега заслужују равноправан третман.

Када свакодневно користимо родно недискриминативан језик, тиме нормализујемо видљивост жена у језику, а језик истовремено и ствара и одражава наш однос према свету у коме живимо. Када бирамо да не користимо родно осетљив језик, одлучујемо се за језичку политику која игнорише заслуге и достојанство жена.

Пример добре праксе Женски граматички род као неутралан на Факултету уметности у Словенији

Љубљански Факултет уметности је почетком 2018. године донео одлуку да у следеће три године користи женски граматички род као неутралан у својим званичним документима. У току ове три године, на сваком званичном документу ће стајати обавештење да се женски граматички род односи на било који род, другим речима, да он реферише и на мушкарце. После овог периода, факултет је најавио да ће наизменично користити мушки и женски граматички род. Поред Факултета уметности, важно је споменути и Факултет социјалног рада у Љубљани, који већ 15 година користи родно осетљив језик у званичним документима.

„Многе жене користе називе занимања у мушком роду када говоре о себи”

То је, нажалост, тачно. Међутим, то је последица дугогодишње, вишедеценијске језичке политике која је „протеривала” женски род из језика, тврдећи да је мушки род неутралан и да се подједнако односи и на мушкарце и на жене. Но, како је род битно унутрашње обележје нашег језика, њега није могуће укинути у језику. Ипак, учинак језичке политике која дискриминише жене јесте такав да је дошло до успостављања хијерархије између мушког и женског рода, тј. до очвршћивања постојећих друштвених неједнакости у језику. Зато неке жене не желе да именују занимања у женском роду, јер се женски род третира као мање вредан.

Чешћа и доследнија употреба родно осетљивог језика допринела би стварању атмосфере у којој се жене не осећају мање вредним или недораслим у односу на мушкарце се баве истим занимањима ако се идентификују са женским родом (на пример, *ја сам инжењерка* или *она је индустријска радница*, *оне су економисткиње*, уместо уобичајеног *инжењер*, *индустријски радник*, *економиста*, и када се ради о особама женског пола).

Запамтимо!

Сваки језички стандард је производ договора између државних институција и стручне заједнице истраживачица и истраживача језика. Зато стандардни језик увек одражава и стање у друштву, тј. показује које друштвене групе су тим стандардом обухваћене и заступљене.

Истражимо!

О језичким политикама можете прочитати у публикацији *Округли сто на тему родно осетљивих језичких политика*, коју је уредила Јелена Филиповић

Размислимо!

Када развијемо свест о моћи коју језик има — да одслика, кривотвори и мења нашу стварност — први следећи корак јесте да се у свакој новој прилици запитамо зашто нам одређене речи или одређен начин говора звуче пријатно или непријатно. Које речи вама звуче пријатно или непријатно? Шта мислите да је разлог томе?

V

Заблуде о родно
осетљивом
језику



Разлика између војникиње и
песникиње
није граматичка разлика.

V Заблуде о родно осетљивом језику

Приликом дискусије о употреби родно осетљивог језика, сет аргумената против његове употребе, заснован на митовима и заблудама, креће се у распону од тога да родно сензитиван језик није у духу српског језика, преко тврдње да је непотребан, до тога да га квари. Овде ћемо навести пет најчешћих заблуда о родно сензитивном језику, продискутоваћемо их и аналитички разложити како бисмо дошли/и до суштине — да је родно сензитиван језик саставни део језика и да наш језик чини богатијим и прецизнијим. Оно што не смемо да изгубимо из вида јесте да се родно осетљив језик односи искључиво на људе, на жене и мушкарце, а не на појаве, животиње или предмете, попут кише, термита или књиге. Због тога ћемо дискутовати само о оним заблудама које се односе на родно осетљив језик, те се нећемо бавити подругљивим и неоснованим питањима попут: „Како се каже мушка полица?“ или „Како се зове мужјак жирафе?“.

Већина заблуда у вези са родно осетљивим језиком укореена је у сексизму и мизогинији, тј. у дискриминаторним ставовима према женама. Логика која повезује све те заблуде лежи у претпоставци да је све што је женског рода, макар то биле и именице које означавају занимања и жене које их обављају, мање вредно у односу на мушки (и природни и граматички) род. Важно је не заборавити да је језик „стар“ око милион година, те да је од тада до данас прошао кроз невероватне промене, које су увек пратиле тренутна збивања у стварном окружењу његових говорница и говорника. У складу с тим, како се наше друштво данас мења у смеру равноправности полова и једнакости жена и мушкараца, и сам језик којим говоримо мора да прати те промене, а не да остане заробљен у традиционалистичким, ретроградним схватањима, у времену које је давно прошло.

Заблуда:

Родно осетљив језик није у духу српског језика

Овај аргумент чујемо веома често приликом критике употребе родно осетљивог језика. Међутим, одговор на питање шта је дух језика по правилу изостаје. Језик је жива материја, он се мења кроз време и прилагођава потребама комуникације. Чињеница да данас користимо неке речи које су до пре десет, двадесет или педесет година биле незамисливе (као *мобилни телефон, компјутер, веб дизајнер, друштвена мрежа, мастер студије* и сл.) сведоче о томе колико је језик жив, способан да прати друштвене промене и прилагођава им се, те у комуникативном смислу и одговара на њих.

Језик као веран пратилац друштвених промена

Почеци модерне генетике, данас изузетно важне гране медицине, везују се за откриће структуре дезоксирибонуклеинске киселине (ДНК) с почетка друге половине двадесетог века. Поред Френсиса Крика и Џејмса Вотсона, изучавањем ДНК се бавила и Розалинд Френклин, чије је знање о рендгенским (X) зрацима, како многи сматрају, дало кључни допринос открићу структуре ДНК. Сматра се да је она направила рендгенски снимак ДНК на основу кога је претпоставила да се ради о двоструком хеликсу, то јест да су ланчани молекули ДНК распоређени у облику спирале. Откриће структуре ДНК је омогућило дешифровање људског генома, разумевање бројних болести, попут рака, као и трансфер (клонирање) матичних ћелија, које се данас користе за лечење. Чак ни саме матичне ћелије, као реч и термин, нису постојале до осамдесетих година прошлог века. Међутим, када су откривене, именоване су и њихов назив је ушао у фонд речи које данас свакодневно користимо.

Дакле, пре открића структуре ДНК и матичних ћелија, оне у језику, као ни у друштву, нису биле именоване, па самим тим као да нису ни постојале. Ипак, ова су открића за модерну медицину и генетику непроцењива, јер свакодневно спасавају и побољшавају на стотине хиљада људских живота. Заправо, ако погледамо око себе, видећемо бројне предмете који нас окружују, а који нису

одражавали „дух језика” пре него што су откривени: *штампац, мобилни телефон, компјутер, семафор, антибиотик...* Дакле, на основу свега наведеног, можемо се сложити да нешто попут духа језика који је сталан и непроменљив не постоји. Језик није имун на друштвене промене, он се мења кроз време, како би одговорио на комуникативне потребе тог времена, и тако наш живот чини лакшим и испуњенијим.

Розалинд Френклин (Rosalind Elsie Franklin) Научница која је окрила структуру ДНК

Розалинд Френклин (1920-1958) је била британска научница заслужна за откриће структуре дезоксирибонуклеинске киселине (ДНК), које је довело до револуције у схватању састава и функционисања гена. Студирала је физичку хемију на универзитету Кембриџ, где је и докторирала 1945. године. Након тога, три године је провела у Француској, где се бавила истраживањем рендгенских (X) зрака. По повратку у Енглеску, применила је своје знање о X зрацима на изучавање структуре ДНК. Радила је у тиму са Морисом Вилкинсом, који, ни након вишегодишњег заједничког рада, није видео у њој ништа сем талентоване техничарке.

Многи сматрају да је кључни допринос откривању структуре ДНК дала управо Френклин. На основу рендгенског снимка ДНК, претпоставила је да се ради о двоструком хеликсу (завојници), то јест да су ланчани молекули ДНК распоређени у облику спиралне структуре. Рендгенски снимак који је направила, а који јој је помогао при овој претпоставци, поделила је са Вотсоном, а он и Крик су 1953. године у часопису *Натуре* објавили рад у коме су модел ДНК описали као двоструки хеликс. Неколико година након што је Френклин умрла, 1962. године, тројица научника, Вотсон, Крик и Вилкинс, добили су Нобелову награду за откриће ДНК, до кога не би дошло без доприноса четвртог члана – чланице тима – Розалинд Френклин.

Поред овог, Френклин је дала и значајан допринос изучавању структуре вируса.

Заблуда: Родно осетљив језик квари језик

Овај аргумент је блиско повезан са претходним аргументом о духу језика. Међутим, имајући у виду да је мало вероватно да ћемо рећи да речи попут *матичне ћелије* кваре језик, а поприлично извесније да ћемо то тврдити када је реч о *радиолошкињи*, јасна је родна димензија ове критике. Наравно, постоје још неке савремене речи, најчешће туђице, односно позајмљенице из, по правилу, енглеског језика, које често трпе ову критику. То су речи које су најчешће везане за модерне информационо-комуникационе технологије и начине на које их користимо. Речи попут *селфија* или *инпута/аутпута* су добри примери туђица које су се одомаћиле, али су за разлику од других туђица, попут *цезве* или *оцака*, критиковане као новотарије које кваре наш језик. Поред туђица, као што смо већ рекле, на удару су често и речи које по правилу означавају занимања која (сада) обављају жене, а која су, доскоро, обављали искључиво мушкарци. Ако изузмемо мали број типично „женских” занимања, мушкарци су врло дуго доминирали у сфери рада. За жене су била „резервисана” занимања попут бабице, неговатељице, кућепазитељке... Али, како се времена мењају, жене све више улазе на тржиште рада, на тај начин одговарајући на савремене потребе и тржишта, и породице.

Пек против сексизма у језику

Као што већ знамо, до педесетих година прошлог века, већину занимања у јавној сфери су обављали мушкарци, поготово када је реч о оним професијама које су са собом носиле статус и престиж. Тек у другој половини 20. века, покренута је глобална борба за улазак жена на тржиште рада и једнаку плату за исти посао, којој је свакако допринела и чињеница да је Други светски рат значајно утицао на смањење обима популације радно способних мушкараца. Међутим, и пре међународне борбе женског покрета, било је храбрих пионирки, жена које су биле испред свог времена, и које су се, када је то било незамисливо, са мушкарцима бориле за место у јавном животу и сфери рада.

Можда је најбољи пример за то област медицине. У сфери медицине, за жене је било места само у оквиру професије бабица. С друге стране, самостално практиковање медицине, у

оквиру професије лекара, било је искључиво мушко поље – сви лекари су били мушкарци. Драга Љочић и Елизабет Блеквел су жене које су то промениле, на самом крају 19. века, када је бити лекарка било незамисливо. Елизабет Блеквел и Драга Љочић су биле савременице, и обе су се после низа перипетија, само зато што нису биле мушкарци, на крају и избориле да буду прве жене које су стекле диплому из области медицине, у Уједињеном Краљевству и Србији. Пре њих, жене које су се бавиле медицином као лекарке, а не као бабице или траварке, нису постојале – медицину су практиковали само мушкарци, те су постојали само лекари. После њих, које су биле пионирке у овој области, медицину су почеле практиковати и жене.

О Драги Љочић се веома често говори као о *првој лекарки*, јер је данас реч *лекарка* у широкој употреби, а када желимо да укажемо на особу женског пола која практикује медицину, користимо га без размишљања, и никако немамо дојам да тиме кваримо језик. Како жене све више улазе у сферу рада и почињу да практикују најразличитија занимања (не заборавимо да до пре 150 година није било ни учитељица!), наш вокабулар постаје све богатији за нове речи којима бисмо означиле жене које обављају те професије, а обогаћивање језик никако не може кварити. Напротив! Што је језик богатији, то имамо више могућности да се прецизније изражавамо. То га чини само исправнијим, јер основна функција језика јесте да што тачније и што прецизније пренесемо своје мисли и информације саговорницама и саговорницима.

С друге стране, али не мање важно, на овај начин дајемо почаст свим женама које су вековима пре нас, попут Драге Љочић или Елизабет Блеквел, биле довољно храбре да буду пионирке својих професија и нама омогуће да се њима данас бавимо. Исто тако, охрабрујемо све жене и девојчице да следе своје снове на пољу каријере и не одустају од одређених професија само зато што су оне (засад) доминантно „мушке”.

Драга Љочић Прва лекарка у Србији

Драга Љочић (1855-1926) је била прва лекарка у Србији, феминисткиња и сифражеткиња. Медицину је студирала у Цириху, као једна од ретких студенткиња медицине у то време. Била је велика филантропкиња и заштитница деце. Искрено и енергично се залагала за отварање дечјих болница и изградњу домова за незбринуту децу. Због ових и сличних ставова, често је била прозивана и у јавности препозната као особа која јавно промовише неморал.

Драга Љочић је једна од најинтересантнијих жена у модерној историји Србије. Од када је започела каријеру лекарке, непрестано се борила са мизогиним, мушким светом који је покушавао да је на сваки начин дисквалификује и уклони са места која су јој по свему припадала. Тешко се запослила у државној служби. Није имала право на једнаку плату нити пензију. Од младости је водила личну борбу за професионално изједначавање мушкараца и жена и ту борбу је преносила и на женске организације које је основала са својим малобројним истомишљеницама. Јавно се залагала за стицање права гласа за жене и до краја је остала верна младалачким идејама о социјалној једнакости.

Заблуда:

Родно осетљив језик је рогобатан и оптерећује реченицу

Драга Љочић јесте била прва лекарка, мада често можемо чути и то да је она била прва жена лекар или прва жена која је практиковала медицину. Речи попут *лекарке*, *учитељице*, *раднице* или *продавачице* су општеприхваћени термини за означавање особа женског пола које се баве одређеним занимањима. Ми свакодневно користимо ове речи не размишљајући о томе да ли је начин на који комуницирамо са другима рогобатан.

Важно нам је само да што тачније и што прецизније пренесемо информацију. Важна нам је и ефикасност, која подразумева да начин на који преносимо информацију такође буде и што краћи. Осим у случајевима када нам је из било ког разлога битно да одуговлачимо, трудићемо се да реченица буде што краћа и јаснија. Када се изражавамо, било писмено било усмено, важне су прецизност и ефикасност.

Међутим, реч је о занимањима која жене обављају већ деценијама, али не и о занимањима која су до сада махом обављали мушкарци. Често није у питању искључиво питање престижа које одређено занимање носи, већ је реч о навици. Ако смо се навикли/е да употребљавамо речи попут *мобилног телефона*, речи које до пре тридесет година нису постојале, зашто имамо проблем са употребом речи које означавају професије које данас обављају и жене?

Жена туристички водич или туристичка водичица?

Претпоставимо да смо отишле у неки нови град и да желимо да тај град упознамо на два точка, то јест да га обиђемо бициклом. Оно што ћемо вероватно прво урадити је кратко интернет претраживање локалних туристичких агенција: *изгуглаћемо* која је понуда бициклистичких туристичких тура у том граду (обратимо пажњу да речи *интернет* и *гуглање* нису постојале пре 35 година!) и отићи ћемо у ону која има најбољи однос цене и квалитета. У агенцији ће нас дочекати жена са којом ћемо на бициклу обићи цео град. По повратку с пута, својим пријатељима и пријатељицама ћемо причати о томе шта смо у новом граду видели/е и доживели/е. Можда чак и нека наша пријатељица или пријатељ пожеље да посете исто место и обиђу га „на два точка”, те нас питају за препоруку за туристичку туру. Ми можемо рећи: *Мој избор је била агенција А, а град ми је показала (жена) туристички водич Б.* Ово решење не звучи баш најсрећније, реченица је предуга а субјекат и предикат се не слажу у роду (о чему ће бити речи касније). Исто тако, можемо бити прецизнији/е и ефикаснији/е у преношењу ове информације, те рећи: *Мој избор је била агенција А, а град ми је показала туристичка водичица Б.*

Туристичка водичица је једна од речи која се најчешће користи као пример за рогобатност родно сензитивног језика приликом

именовања жена које обављају различита занимања. Ако можемо говорити о естрадним уметницама, холивудским глумицама и текстилним радницама, онда можемо говорити и о туристичким водичицама. Наставак (суфикс) **-ица** је исти, а као што већ знамо, облик суфикса за грађење именица женског рода у српском језику није арбитран и јасно је одређен. О томе ће бити речи касније, међутим, сада је важно да увидимо да коришћење адекватних термина за именовање жена које се баве одређеним

Ени Лондондери (Annie Londonderry) Прва бициклисткиња која је на бициклу обишла свет

Ени Лондондери (1870-1947) је прва жена која је на бициклу обишла свет. На тај подухват се одлучила пошто је чула за опкладу да ниједна бициклисткиња неће моћи да пропутује свет за 15 месеци. Награда од 10.000 долара је била понуђена свакој жени која буде завршила путовање. Иако је Ени тек недавно почела да учи да вози бицикл, одлучила је да прихвати овај изазов.

Ени је кренула из Бостона 27. јуна 1884. године. Возила је свој бицикл током прве етапе путовања, у просеку 13 до 16 километара на дан, а када је стигла у Чикаго, убедила је бициклистичку компанију да је спонзорише и да јој лакши, мушки бицикл, који јој је у великој мери помогао да пређе Стеновите планине до зиме. Такође је одлучила да почне да носи панталоне и на крају прешла на бициклирање у мушком оделу, што је њено путовање учинило лакшим и удобнијим.

Ени се онда упутила на исток и прешла преко Атлантског океана кроз Европу, затим Азију, а онда преко Тихог океана до запада Сједињених Америчких Држава. На свом путовању наишла је на многе потешкоће, укључујући повреде, лоше време које ју је успорило, званичнике на границама који су је одводили у затвор, а скоро су је и убили одбегли коњи и кола. Ипак, она се вратила у Чикаго 12. септембра 1895. године, довршивши изазов за 14 месеци.

занимањем никако не може оптерећивати реченицу, већ је само може учинити концизнијом и јаснијом. А сврха сваке реченице је да што концизије и јасније пренесе мисао или информацију.

С друге стране, као што смо већ напоменуле, на овај начин жене у одређеним професијама чинимо видљивијим и тако охрабрујемо све жене и девојчице да изаберу професионални пут који је до сада сматран атипичним за жене.

Заблуда:

Родно осетљив језик пара уши

Једна од честих, али неоснованих замерки родно сензитивном језику јесте да он „пара уши”. Иако није баш најјасније на шта се ова замерка конкретно односи, претпоставићемо да је реч о самој милозвучности језика, то јест о субјективном осећају непријатности или нелагодности који особа која слуша одређен језик доживи када чује неку конкретну реч. Подсетимо, наш језик чине и бројне речи које су компликоване и дугачке за изговарање, једна од њих је свакако *оториноларингологија*. Међутим, то нас не спречава да их користимо. Ипак, најчешће су речи попут *војнициње* или *боркиње* биле под ударом ове критике, управо оне речи које означавају занимања жена.

Песникиња, боркиња и битка за родно сензитивни језик

Роман Иве Андрића *На Дрини Турпија* део је обавезне школске лектире, а његов оригиналан рукопис чува се у Музеју књижевности и позоришне умјетности у Сарајеву. Међутим, мање је познато да је рукопис чувеног романа завршио у том музеју захваљујући залагању његове оснивачице и директорке, Разије Ханцић. Разија Ханцић била је југословенска књижевница и партизанка, учесница Народноослободилачке борбе. Другим речима, она је била и боркиња, и песникиња. Када говоримо о женама које су писале песме, о Разији Ханцић, Емили Дикинсон или Ани Сеферовић, ми никада не говоримо о женама песницима, већ о *песникињама*. Дакле, мало је извесно да ће неко довести у питање то што је Разија Ханцић била песникиња. Међутим, то што је била и боркиња неким ће запарати уши. Приметимо да обе ове речи имају идентичне суфиксе, суфикс **-(к)иња**, који се користи за грађење именица женског рода. Ослањамо ли се на

Разија Ханџић И боркиња и песникиња

Разија Ханџић (1902-1994) је била југословенска књижевница и публицисткиња. Објављивала је књижевну и филмску критику, као и поезију.

Иако је одрасла у малој сеоској средини у Краљевини Југославији, када жене нису имале право гласа, а ретке су успевале да заврше факултет, она је дипломирала југославенску књижевност на Филозофском факултету у Београду. Била је учесница Народноослободилачког покрета (НОП) у току Другог светског рата. Након рата, била је уредница прва два броја часописа *Нова жена*, гласила Антифашистичког фронта жена и страствена боркиња за еманципацију жена. Била је и истакнута културна радница – кустоскиња Музеја града Сарајева и Земаљског музеја Босне и Херцеговине, као и оснивачица и прва директорка Музеја књижевности и позоришне умјетности у Сарајеву, те уредница на Радио Сарајеву. Написала је сценарио за документарни филм о Агрокомерцу. Такође је била активна у савету тадашњег Министарства за културу, као и у Филмској комори у Београду. Њен ангажман се не ограничава само на границе СФРЈ – учествовала је у разним пројектима и програмима и ван граница своје домовине. Збирка песама *Усправно пламење*, објављена 1977, представља пресек њеног другогодишњег поетског стваралаштва сабраног у једној књизи.

Била је једна од младих жена која се, у периоду када је то било немислииво, борила за обавезно основно образовање за девојчице, као и за једнаке плате за мушкарце и жене. Сматра се да је Разија Ханџић, кроз свој рад и ангажман, сведочила многим променама кроз које је прошло тадашње друштво, као и бројним превластима и сменама идеологија у оквиру власти, моћи и знања и њиховом односу према женама и женском доприносу култури и науци.

звучни доживљај, обе речи би требало да парају уши. Међутим, очито да то није тако.

Једно од објашњења за овај феномен је учесталост употребе одређених речи. Као што смо видели/и на примеру Драге Љочић, поједине професије су, поготово оне које са собом повлаче друштвени углед, социјални статус или моћ, дуго биле затворене за жене. Поред медицине, то је свакако била и војска. Иако су се жене равноправно са мушкарцима бориле против фашизма, у првим редовима партизанских одреда, војска је дуго остала „мушка“ професија. Од краја прошлог века, ова професија, која се у друштву везује за моћ и углед, споро се „отвара“ и за жене. Имајући то у виду, сасвим је очекивано да говоримо и о *војницињама*. Разлика између *војнициње* и *песникиње* није граматичка разлика, која би једино требало да нас занима када говоримо о језику, већ је реч о разлици у степену друштвене моћи коју једна професија, до сада готово искључиво резервисана за мушкарце, заузима у односу на другу. А та разлика се не тиче и не би смела да се тиче језика, па чак ни његове милозвучности.

Заблуда:

Родно осетљив језик је непотребан, јер је језик неутралан

Као што смо рекле на самом почетку, језик никад није неутралан, јер настаје у самом друштву и обликован је различитим друштвеним контекстима у којима се користи. Са променом друштвеног контекста, мења се и сам језик – управо је језичка промена та која нам омогућава да разговарамо о актуелним дешавањима. Неке ствари о којима данас јако озбиљно говоримо и које нас брину, попут еколошких или економских криза, означене у језику као такве, *еколошке и економске кризе*, нису биле теме разговора који су се водили пре 120 или 150 година. До пре три века, нисмо говориле/и ни о *националним државама*, јер сам концепт националне државе није постојао до 15. века, а настанак националних држава се везује за крај 18. века и Француску револуцију.

Такође смо укратко споменуле да српски језик није родно неутралан, то јест да он има одређене наставке за грађење именица женског, мушког и средњег рода. Неки језици, попут

француског, користе чланове како би указали на граматички род именице, при чему се разликују члан за мушки (*le*) и женски (*la*) род. Такође, постоје и језици попут енглеског, који граматички род изричито препознају када је реч о заменицама које се користе за означавање особа, док не постоје одређени суфикси који би се користили за грађење именица женског граматичког рода (уз ретке изузетке, попут *actor/actress* или *waiter/waitress*). Ипак, српски језик је прилично јасан када је реч о граматичком роду, те нам даје врло одређен и никако произвољан избор суфикса за грађење именица мушког, женског и средњег рода.

Шта је неутралније, језик или значење?

Поред граматичког рода, у српском језику ни значење није неутрално. Као што смо већ рекли/е, језик прати дешавања у друштву, а наше друштво и даље гаји неке предрасуде, од којих предњачи она да се мушки род, и када је реч о језику, неоправдано фаворизује. Пример за то је пар *домаћин/домаћица*, где мушки род подразумева активну позицију и одређену дозу екстровертности, а женски пасивност и интровертност – мушко се везује за јавност и односе са другим људима, а женско за приватност и кућу. Реч *домаћин* често чујемо искључиво у изузетно позитивном значењу (*домаћин човек*, *прави домаћин* и сл.), док се реч *домаћица* употребљавата и пежоративно (*она не ради ништа*, *домаћица је* и сл.). Није реч само о фаворизовању речи, већ и о њеном значењу, чак и када је сам корен речи, у овом случају *дом*, исти. Такође, неке речи женског граматичког рода, поготово оне које имају изнимно негативну конотацију, попут речи *аждаја*, *оштроконђа*, *уседелица* или *распуштеница*, немају своје „мушке” парњаке. Овај сексизам у језику је видљив чак и када је реч о вулгаризмима, псовкама и увредама – женско је увек означено негативно (када неко ради нешто лоше, он то ради *као девојчица*), док је мушко у изразито позитивном значењу (када неко ради нешто добро, он/а то *ради мушки*).

Чак и када је реч о оним занимањима која су до сада најчешће обављале жене, присутна је тенденција да се због самог значења реч мења. На пример, медицинске сестре су кроз историју обично биле жене, међутим, у 21. веку, то занимање почињу да обављају и мушкарци. Мало је вероватно да ће ико за мушкарца који обавља професију медицинске сестре рећи да је

(мушка) медицинска сестра. Вероватније је да ћемо користити термин *медицински брат*, а највероватније ћемо говорити о *медицинском техничару*. Међутим, док су мушке медицинске сестре *медицински техничари*, женске медицинске сестре нису *медицинске техничарке*, већ су и даље само *медицинске сестре*.

Чињеница је да смо бројним домаћим и међународним документима, али и личном савешћу и моралношћу, обавезани да својим делима, па и језиком, заступамо принципе једнакости полова и родне равноправности. Морамо се трудити да језик не користимо на дискриминаторски начин, те да начин на који говоримо не утиче на репродукцију сексизма.

Језик, закони и сексизам у језику

Да би се избегла језичка конфузија, али и дискриминација, законодавства Словеније, Хрватске, Црне Горе и Босне и Херцеговине прописују доследну употребу и мушког и женског рода у означавању занимања. Закони о забрани дискриминације, односно закони о равноправности (с)полова у овим земљама, употребу мушког рода као „неутралног“, тј. као рода који се односи на особе оба пола, препознају као облик дискриминације према женама. Нажалост, Србија још увек нема законска решења на која бисмо могле да се позовемо у циљу спречавања дискриминације у језику.

Запамтимо!

Бројне су заблуде о односу родно сензитивног језика и српског језика. Као најчешће се издвајају:

- да родно сензитиван језик није у духу српског језика;
- да родно сензитиван језик квари језик;
- да је родно сензитиван језик рогобатан и да оптерећује реченицу;
- да родно сензитиван језик пара уши;
- да је родно сензитиван језик непотребан, јер је језик неутралан.

У корену свих ових заблуда се налазе сексизам и мизогинија – уверење да је нешто, у нашем случају нека реч, најчешће именица која означава занимање, само зато што није мушког граматичког рода мање вредна, те да не треба да буде део језика. Аргументи не постоје, реч је искључиво о изговорима. Сваки језик прати друштвене промене и еволуира са самим друштвом, те у модерном српском језику нема места вредностима које промовишу неравноправност жена и мушкараца!

Истражимо!

За биографије научница које су промениле свет, погледајте публикацију *Наука је женског рода* коју су уредили/е Сања Павловић, Нађа Духачек и Александар Губаш

За више информација о заблудама о родно сензитивном језику прочитајте текст Јелене Палатовић „Језик по мери жена“ (доступан на <http://marks21.info/jezik-po-meri-zena/>)

Размислимо!

Покушајте да се сетите још неке заблуде која говори у прилог некоришћењу родно осетљивог језика, размислите о њој и покажите одакле потиче.

VI

Четири
истраживачице
језика
за које треба да
знате





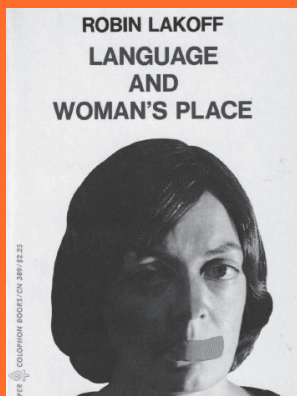
Хилдегарда
из Бингена

Опатица Хилдегарда из Бингена (Hildegard von Bingen) је у 12. веку измислила један од првих вештачких језика на свету, који је назвала *lingua ignota*, што на латинском значи непознати језик. Писмо Хилдегардиног језика састојало се из 23 слова. Смисао овог језика био је да служи као Хилдегардин тајни језик, због чега његово писмо није дешифровано све до 19. века.



Меланија
Микеш

Меланија Микеш била је југословенска лингвисткиња. Дала је значајан научни допринос у проучавању двојезичности и особина дејег говора. Била је једна од оснивачица Савеза друштава за примењену лингвистику СФРЈ 1972. године, са седиштем на Филозофском факултету у Новом Саду, и постала прва председница овог савеза непосредно након његовог оснивања.



Робин
Лејкоф

Робин Лејкоф (Robin Lakoff) је професорка лингвистике на Универзитету у Калифорнији. Њена студија *Језик и место жене* (*Language and Woman's place*) отворила је дебату о томе како се неједнакост жена у друштву огледа у језику. Робин Лејкоф је утемељила проучавање рода и језика као посебну дисциплину у социолингвистици.



Рут
Водак

Рут Водак (Ruth Wodak) је аустријска лингвисткиња, експерткиња у области анализе дискурса, лингвистичке дисциплине која се бави проучавањем односа језика и друштва, тј. њиховим међусобним утицајем. Њен научни рад дао је огроман допринос истраживању како структурирана употреба језика, тј. дискурс утиче на формирање дискриминаторских образаца изражавања и понашања.

VII

Како
употребљавати
родно осетљив
језик?



VII

Како употребљавати родно осетљив језик?

У нашем језику постоје три граматичка рода: мушки, женски и средњи. Род се одређује на основу наставка и показне заменице *тај, та, то*. Наставци за мушки род су **-е, -о** или **сугласник**, па се у именице мушког рода убрајају: *тај кревет, тај сто, тај Миле*. Наставци за женски род су **-а** или **неки од сугласника**. Стога кажемо: *та столица, та памет, та оловка*. Наставци за средњи род су **-о** или **-е**, па се зато каже *то прасе, то појављивање, то стање*.

У српском језику, именице које означавају предмет, природну или друштвену појаву могу бити било ког рода (именица *муња* је женског рода, именица *електрицитет* је мушког рода, именица *струјање* је пак средњег). Но, жива бића, пре свега људи и животиње, у језику имају **не само граматички него и природни род**. Природни род именица заправо значи биолошки пол особе, тј. живог бића на које се односи: тако је род речи *сестра* – и граматички и природни – женски.

Услед историјске и друштвено условљење неједнакости између мушкараца и жена, дуго је опстајало уверење да жене не могу или не смеју да се баве одређеним занимањима или да поседују одређени друштвени статус. На пример, реч *демократа* је граматички женског рода, јер се завршава на **-а**. Но, природни род ове именице зависи од особе коју имамо у свести када кажемо демократа, а та особа је мушкарац, јер друштво и данас поставља препреке пред жене које желе да се баве политиком, па се дуго сматрало да природни род демократа може бити само мушки. Зато и није било толико важно што је граматички род ове речи женски, јер су придеви и глаголи који је прате увек били у мушком роду (на пример: *Он је бескомпромисни демократа*, а не *Он је бескомпромисна демократа*).

Циљ родно осетљивог језика јесте да изједначи природни и граматички род када су у питању занимања, титуле, звања, опредељења која означавају жене.

Како градимо именице женског рода?

Граматички наставци које најчешће користимо за именице женског рода, у овом случају за грађање именица које означавају занимања, јесу следећи: **-(к)иња** (као у речи *саборкиња*), **-ка** (као у речи *библиотекарка*) и **-ица** (као у речи *начелница*).

Ако знамо ове наставке, то ће нам помоћи да изведемо именицу и у ситуацији када нисмо сигурне/и како гласи назив одређеног занимања у женском роду. Сасвим је јасно како је настала, рецимо, реч *песникиња*. Именица мушког рода *песник* послужила је као основа на коју је додат наставак **-(к)иња**: *песник+(к)иња=песникиња*. Истим поступком настала је и реч *слушкиња*. На окрњену основу речи *слуга*, **слуг-**, додат је наставак **-(к)иња**, а *г* је прешло у *ш*, па данас имамо и именицу *слушкиња*.

Овај последњи пример можемо користити као модел за многе друге именице. Сва занимања, звања и опредељења која се у мушком роду завршавају на **а**, добиће свој женски род тако што ћемо то **а** одбацити, те додати наставак **-(к)иња**. На пример, ако је реч (природног) мушког рода *патриота*, женски род биће *патриот(а)+(к)иња=патриоткиња*. Наставак **-(к)иња**, за женски род, често се користи тамо где се у мушком роду налази наставак **-ист(а)**, као у речи *пијанист(а)*. У мушком роду правилно је рећи и *економист* и *економиста*, и *пијанист* и *пијаниста*, и *марксист* и *марксиста*, а њихови женски парњаци граде се тако што на завршетак **-ист** додамо наставак **-(к)иња**. Стога ћемо за особе женског пола рећи: *економисткиња*, *пијанисткиња*, *марксисткиња*.

Као што нам пример са именицом *слуга* показује, *г* ће у близини **к** (у наставку **-(к)иња**), прећи у *ш*. Тако ће сва занимања која у мушком роду имају завршетак **-г** или **-лог** (*филолог*, *антрополог*, *социолог*, *андрагог*, *психолог*, *гинеколог*, *анестезиолог*, *хирург*, *епидемиолог*, *стоматолог*) у женском роду имати завршетак **-шкиња** (*филолошкиња*, *антрополошкиња*, *социолошкиња*, *андрагошкиња*, *психолошкиња*, *гинеколошкиња*, *анестезиолошкиња*, *хируршкиња*, *епидемиолошкиња*, *стоматолошкиња*).

Именица *судија* овде је изузетак. Рећи ћемо *трамвајџица*, *ћеваџица*, али не и *судица*. Иако је граматички женског рода,

у овом облику она ипак означава природни мушки род, тј. особу мушког пола. Женски род направимо тако што ћемо на стари облик именице *судија*, а то је *судац*, додати наставак **-(к)иња**: *суд(ац)+(к)иња=суткиња*. Д из именице мушког рода *судац* се због гласовне промене претвара у *т*. *Судијка* и *судиница* нису прихватљиви облици.

За разлику од именица *судија* и *суткиња*, неке именице у нашем језику заиста означавају и мушки и женски род. Иако су женског рода, граматички говорећи, јер се завршавају на **-а**, **-ија** или **-ица**, оне се у свом основном облику могу односити и на жене и на мушкарце. То су, рецимо, следеће именице: *крвопија*, *распикућа*, *пропалица*, *пијандура*, *пијаница*, *избеглица*. Разлика је у томе што ове именице означавају својства или неко стање у коме се нешто трпи, а не особу која обавља одређено занимање.

Наставци **-ка** и **-ица** једноставни су за употребу. Најчешће их, као у речима *пекарка* (*пекар+ка*), *докторка* (*доктор+ка*), *професорица* (*професор+ица*), *режисерка* (*режисер+ка*), *левицарка* (*леви-чар+ка*), *куварица* (*кувар+ица*), само додамо на именицу мушког рода. Но, понекад, најчешће када додајемо наставак **-ица**, неопходно је одбацити наставак за мушки род и додати **-ица** или **-ка**. Речи *службеница*, *помоћница*, *наставница*, *радница* настају тако што од именица *наставник*, *службеник*, *помоћник* одбијемо наставак за мушки род **-ик**, а затим додамо **-ица**.

Именице мушког рода које се завршавају на **-лац** (*мислилац*, *спасилац*, *познавалац*, *читалац*, *носилац*, *пратилац*) најчешће имају и други облик (*мислитељ*, *спаситељ*, *познаватељ*, *читатељ*, *носител*, *пратитељ*). Обично на тај други облик додајемо наставак **-ка** како бисмо направили/е именицу женског рода: *мислитељка*, *спаситељка*, *познаватељка*, *читатељка*, *носителка*, *пратитељка*. Тако је застарели облик речи *писац* некада гласио *писатељ*, због чега данас женску особу која се бави писањем називамо *писатељица*.

Речи *ловац* и *трговац* завршавају се, као и горепоменуте, групом гласова **-ац**. Међутим, жена која се бави ловом, односно трговином, назива се *ловкиња*/*трговкиња*.

Наш језик није крут у погледу изградње речи. Зато је често могуће користити два наставка за реч која има истоветно значење.

Свеједно је да ли ћемо рећи читатељ или читалац, па је исто тако у великом броју случајева могуће напореда користити именице женског рода и на **-ка/(к)иња** и на **-ица**; на пример: *професорка/професорица, директорка/директорица, ауторка/ауторица, архитекткиња/архитектица, адвокаткиња/адвокатица*.

Смернице за употребу родно осетљивог језика

Сада када знамо шта је родно осетљив језик и зашто га треба користити, поставља се веома једноставно и практично питање: у којим је све ситуацијама посебно важно да употребљавамо родно осетљив језик и на који начин? Списак основних смерница за употребу родно осетљивог језика дала је лингвисткиња Свенка Савић. Овде ћемо детаљно изложити и објаснити сваку од њих, међутим, додаћемо и неке нове смернице.

Прва смерница:

Субјекат и предикат се морају слагати у роду и броју

Субјекат је назив за оне речи у реченици које имају функцију да нам саопште ко/шта ради, односно осећа последице неке радње. Те речи могу бити именице (*човек, девојчица, мачка*) или заменице (*та, она, овај*) и оне морају да се слажу у роду и броју (једнина/множина) са глаголом који има функцију предиката.

Реченица: „Радник ЈКП Градско зеленило није желела да одговори на питања новинара” неправилна је, јер се субјекат, *радник ЈКП Градско зеленило*, не слаже у роду са глаголом *није желела*. Именица је мушког, а глагол женског рода. Како се до сада женски род никада није користио да означи особе мушког пола, ова реченица наводи нас на закључак да је *радник* заправо *радница*. Зато се неретко, посебно у медијима, користе рогобатне форме. На пример: „Марија Јовановић, радник ЈКП Градско зеленило, није желела да одговори на питање новинара”. Логика нашег језика налаже да користимо женски род када говоримо о занимању које обавља жена, али је дискриминаторска језичка политика довела до тога да се та противречност – између чињенице да је женски род у језику равноправан и језичке политике која омаловажава жене – покушава разрешити рогобатним реченицама.

Родно недискриминативан приступ захтева да се уместо:

„Професор доктор је, гостујући у емисији, говорила о резултатима свог истраживања” каже „Професорка докторка је, гостујући у емисији, говорила о резултатима свог истраживања”. По истој логици, треба избегавати навођење женског имена пре или после именице у мушком роду. Слагање субјекта и предиката у роду једноставно се постиже употребом именица у женском роду, када говоримо о занимањима и функцијама које обављају жене. На пример: „Јасна Јанковић, синдикална активисткиња, обратила се окупљенима на протесту”.

Друга смерница:

Треба доследно употребљавати форму (граматичког) женског рода за именовање занимања и титула жена где год је то могуће

Као изворне говорнице и изворни говорници, често спонтано „правимо” женски род. Тако са лакоћом изводимо именице женског рода – *продавачица, директорка, наставница, пилоткиња, списатељица, сликарка, вајарка, службеница, референткиња, научница, пољопривредница*. Међутим, неретко нас збуњују називи титула, функција и занимања који садрже више од једне речи, придев и именицу, када су у женском роду (на пример, *сезонска радница, виша референткиња, главна и одговорна уредница*).

Но, како се у нашем језику именице и придеви слажу у роду и броју, битно је само употребити прави род придева – *ванредна професорка, помоћна радница, извршна директорка, народна посланица, генерална секретарка, дугогодишња сарадница, мировна активисткиња, гостујућа предавачица, истраживачка новинарка*, и томе слично.

Доследна употреба родно недискриминативног језика значи да женски род користимо да означимо све аспекте нечијег деловања. На пример, уместо да кажемо да је Загорка Пешић Голубовић била „професорка Београдског универзитета, филозоф и социолог” практичније је рећи: „Загорка Пешић Голубовић била је професорка Београдског универзитета, филозофикиња и социолошкиња”.

Недоследна употреба именица женског рода које означавају занимање или политичко опредељење често је последица тога

како, као друштво, доживљавамо хијерархију у занимањима. Другим речима, она занимања која су цењенија, препозната као друштвено значајнија, сматрају се мање доступним женама. Ако кажемо, на пример: „Светлана Слапшак је књижевница и професор”, то значи да писање књижевности сматрамо мање озбиљном делатношћу у односу на професуру.

Будући да се традиционално сматра да је политика, као активност у којој се непрекидно доносе одлуке, сфера у којој женама није место, политичке оријентације често остају искључиво у мушком роду. Сасвим је исправно и пожељно рећи: *Она је демократкиња или Она је боркиња за једнакост свих људи и демократију* уместо *Она је демократа, Она је борац за једнакост свих људи и демократију*. Именице као што су *активисткиња, антифашистичкиња, социјалистичкиња, феминистичкиња, марксистичкиња* одавно су у широкој употреби.

Уместо да, као што стоји на српској верзији Википедије, кажемо да је „Роза Луксембург била теоретичар марксизма и саоснивач Спартакистичке лиге”, треба рећи да је „Роза Луксембург била марксистичка теоретичарка и саоснивачица Спартакистичке лиге”. Позитиван пример јесте страница посвећена совјетској револуционарки Александри Колонтај, где се читатељке и читаоци обавештавају да је била „револуционарка, феминистичкиња, дипломаткиња и дугогодишња амбасадорка Совјетског Савеза у Норвешкој и Шведској”.

Смисао доследне употребе родно сензитивног језика јесте у томе да, као што сам назив каже, сензибилише слушатељке и слушаоце на говор који потврђује људско достојанство жена и вреднује њихов допринос друштву.

Што се чешће родно сензитиван језик употребљава, то ће бити теже оспорити га тврдњама да „није заживео у језику” или да „то није у духу језика”.

Трећа смерница:

Титуле и занимања жена треба писати у пуном облику, тј. треба избежавати писање скраћеница

Скраћенице су јако практичан алат када нам је циљ да што економичније користимо простор приликом писања неког текста.

Међутим, када је реч о родно осетљивом језику, последица употребе скраћеница може бити невидљивост жена.

Узмимо за пример следећу реченицу: „Предавање ће одржати проф. Петровић”. Овако написана реченица нам не омогућава да закључимо да ли је реч о професорки Петровић или професору Петровићу. Имајући у виду да су мушкарци и даље заступљенији међу универзитетским професорима, врло је вероватно да ћемо претпоставити да је проф. Петровић мушкарац, чак и када је реч о жени.

Ово може бити ублажено ако се после скраћенице (др, проф., дипл., инж. и слично) наведе пуно име и презиме особе, међутим, то често није случај. Последишно долази до тога да се, приликом читања скраћеница за занимања која се сматрају „типично” мушким, подразумева да су у питању мушкарци. Ово је посебно видљиво када је реч о скраћеницама за нека занимања која у друштву носе одређени престиж, као када је, као и у нашем примеру, реч о универзитетским професоркама. У оваквим случајевима треба избегавати употребу скраћеница како би се повећала видљивост жена.

Зато је, уместо реченице, „Предавање ће одржати проф. Петровић”, у случајевима када је проф. Петровић женско, боље рећи: „Предавање ће одржати професорка Петровић”, то јест избећи употребу скраћенице проф. те употребити пун назив занимања.

Ово је изузетно важно када говоримо о особама које имају страна имена, те на основу личног имена не можемо бити сигурни/е да ли је реч о жени или мушкарцу. У тим случајевима, посебно је препоручљиво избегавање скраћеница, те писање титула у пуном облику: „Скуп ће отворити проф. Џек” – овако написана скраћеница нас наводи на то да је проф. Џек мушкарац, међутим, реч је о жени. Због тога је правилније написати: „Скуп ће отворити професорка Џек”.

Свенка Савић наводи да је у пилот истраживању показано да читаатељи/ке неког текста веома често погледом „прелете” преко скраћенице за одређену титулу или занимање, те да своју пажњу усмеравају на име и презиме особе пре него на њену титулу. Због овога је, у случевима када је немогуће избећи писање скраћеница која се односе на титулу или занимање, потребно писати

пуно име и презиме особе: „Предавање ће одржати проф. Ана Петровић” – на овај начин, без обзира на употребу скраћенице, јасно је да је реч о професорки, а не о професору. Поред тога, изузетно је пожељно наводити пуна имена и презимена жена, то јест избегавати писање иницијала, чак и када није могуће избећи писање скраћеница, поготово када је реч о стручним текстовима и навођењу литературе на крају таквих текстова.

Употреба пуног имена и презимена нам може бити посебно важна када саопштавамо о групи људи, јер на основу почетног слова имена (иницијала) не можемо закључити пол особе о којој говоримо. Ако напишемо: „Награду су добили А. Јовановић, С. Марковић и Ж. Јовић”, ми не знамо да ли су награду добили мушкарци или жене. Због тога, правилније је написати: „Награду су добили Ана Јовановић, Сања Марковић и Живан Јовић”.

Четврта смерница:

Треба избегавати ословљавање женске особе према брачном статусу

У складу са *Упутством за стандардизован недискриминативни говор и понашање* Заштитника грађана, неопходно је појам госпођица „потпуно елиминисати из усмене, писмене и телефонске комуникације, службених дописа, у свим јавним и нејавним ситуацијама професионалне комуникације”. Термин *госпођица* значи *неудата жена*, а питање брачног статуса је приватна ствар сваке особе и као такво не може бити предмет јавне употребе језика. Овај појам нема свог парњака за неожењеног мушкарца, термин *господи(н)чић* има друго значење.¹ Уместо овога, сваку жену, без обзира на брачни статус, уколико званичност комуникације то захтева, треба ословљавати са *госпођа/госпођо*, на исти начин на који сваког мушкарца, без обзира на брачни статус, ословљавамо са *господин(е)*.

Идентификација жене према брачном статусу сексистичка је и мизогина пракса која је била доминантна све до 20. века, до тренутка када су жене добиле пуноправан статус грађанке.

¹ *Господи(н)чић* има пежоративно значење и односи се на мушкарца углађених манира, сервилног, али досадног и са ограниченим интелектуалним капацитетима и потенцијалима.

До тада је жена била под покровитељством оца или супруга. Језик који користимо не сме бити средство изражавања зависне позиције жене у односу на мушкарца, било да је у питању њен отац или муж. Због тога је неопходно избегавати додавање суфикса женином презимену на начин на који одређује да ли је она у браку или не: *Петровићка је рекла...* - наставак **-ка** нам сугерише да је жена о којој саопштавамо у браку са Петровићем, при чему се њен идентитет везује за мужа – Петровићка је она која је удата за мужа Петровића. *Петровићева је рекла...* – наставак **-ева** нам сугерише да је жена о којој саопштавамо неудата, при чему се њен идентитет везује за оца – Петровићева је она чији се отац презива Петровић. Уместо тога, потребно је користити интегрални облик презимена дате жене, без додавања наставака **-ка** или **-ва** – *Петровић је рекла....*

У неким језицима, попут руског, чешког, пољског, македонског или бугарског, презимена мушкараца и жена имају различите наставке. На пример, у бугарском језику се додају суфикси **-ов/-ев** за мушки род и **-ова/-ева** за женски род, те ће се мушкарац презивати Иванов, а жена Иванова. Међутим, српски језик нема родно диференцирана презимена, те нема разлога користити Петровићева уместо Петровић.

Како би се избегле замке сексизма, треба обратити пажњу на наглашавање и фокусирање на брачни статус неке жене у односу на мушкарца. Синтагме попут *(бивша) жена/удовица/(бивша) вереница...* нас наводе на закључак да је главна карактеристика жене о којој саопштавамо њен однос са мушкарцем, те да она ван тог односа није битна, не постоји. На пример, реченица: „Бивша жена Марка Јарића је честитала Божић” нам поручује да је главни животни домет споменуте жене то што је била у браку са дотичним мушкарцем. Овакво мишљење је сексистичко, јер своди жену на њен брачни статус. Уместо тога, правилније је рећи: „Адријана Лима је честитала Божић”.

Пета смерница:

Наводити пуну идентификацију за сваку особу, посебно уколико саопштавате о (брачном) пару

Као што Свенка Савић наглашава, супружници јесу брачни пар, али свако од њих је особа за себе. Веома често, када је реч

о важним личностима, наглашавамо само једну особу у пару, по правилу ону која је познатија и доминантнија, а то је најчешће мушкарац у чијој је пратњи његова супруга.

Ако кажемо: *Дошао је Пера Перић са женом*, фокусирамо се на само једну особу у пару, мушкарца, и упадамо у замку сексизма. Овакав исказ имплицира да жена припада свом супругу, те да је као засебна индивидуа небитна, чак толико да нема потребе ни да јој споменемо име. Уместо тога, правилније је рећи: *Дошли су Пера и Ана Перић*, јер овакав језички исказ поштује њихову индивидуалност и идентитет сваке јединке у пару. Алтернативно, ако вест о томе да је одређени мушкарац дошао са супругом није толико важна, можемо ту информацију и изоставити – *Дошао је Пера Перић*.

У ситуацијама када пар о коме саопштавамо има различита презимена, неопходно је то и нагласити – *Дошли су Пера Перић и Ана Петровић*.

Исто тако, важно је нагласити да су брачна и ванбрачна заједница пред законом скоро изједначене, те нема потребе наглашавати да је нека жена „ванбрачна супруга”. Ово је посебно важно, јер су и данас актуелни заостали, традиционални ставови који погрдно гледају на заједнички живот ван брака. У складу с овим, пожељно је избегавати наглашавање брачног статуса било које појединке, појединца или пара, те уместо израза *брачни пар*, *муж и жена* или *супружници* користити термин *(емотивни/е) партнери/ке*. Термин *(емотивни/е) партнери/ке* је инклузиван, јер обухвата и брачне и ванбрачне заједнице, као и истополне и разнополне односе, те избегава више вредновање једне форме заједничког живота у односу на другу.

Шеста смерница:

Треба користити паралелне форме уколико се изречено односи и на мушкарце и на жене

Постоји неколико могућности за употребу паралелних форми у писаној и усменој комуникацији:

- Потребно је да закажете преглед код свог изабраног лекара/изабране лекарке, тако што ћете га/је позвати на број телефона 123-456, када обе форме наводимо и „раздвајамо” их косом цртом;

- Потребно је да закажете преглед код свог изабраног лекара или изабране лекарке тако што ћете њу или њега позвати на број телефона 123-456, када обе форме наводимо и „раздвајамо” их речцом „или”;
- Потребно је да закажете преглед код свог изабраног/е лекара/ке тако што ћете га/је позвати на број телефона 123-456, када наводимо мушку форму, коју прати ознака за наставак женске форме.

У усменој комуникацији најпригоднија је друга варијанта.

Именице у мушком роду нису родно неутралне и треба их избегавати за обележавање женског рода. У складу с тим, уколико желимо да избегнемо навођење паралелних форми, потребно је да користимо родно неутралне изразе попут лице или особа, како у једнини, тако и у множини:

Лица која се пријаве на конкурс неће бити узета у обзир уколико поднесу непотпуну конкурсну документацију.

Жртве насиља се могу обратити Аутономном женском центру.

Особе које имају проблема са високим крвним притиском треба да избегавају уношење велике количине соли.

Наставно особље је одржало седницу.

Седма смерница:

У писаном и усменом изражавању треба користити што више различитих форми родно осетљивог језика

Када обликујемо неки текст, било да је реч о научном/стручном тексту, излагању или о свакодневној комуникацији (на пример, када пишемо мејлове), требало би да се трудимо да родно осетљив језик употребљавамо што чешће и што разноврсније. На овај начин, поготово када иступамо испред неке институције или говоримо за медије, ми шаљемо поруку да постоји свест о родној равноправности и видљивости жена кроз употребу родно осетљивог језика.

На пример, можемо користити наизменично различите паралелне форме када се написано односи и на мушкарце и на жене:

*Охрабрујемо све заинтересоване **особе** да се пријаве на конкурс за **менаџера/менаџерку** људских ресурса у компанији АБВ. Од*

свих кандидаткиња и кандидата се очекује да доставе свој CV најкасније до 1.12.2019. године. Од лица која конкуришу за радно место *менаџера/ке* људских ресурса такође очекујемо изврсно познавање енглеског језика и рада на рачунару.

Осма смерница:

Када преводимо са страног на српски језик, користимо родно осетљив језик

Као што смо већ навеле, нису сви језици родно сензитивни на исти начин и у истој мери. Док су у неким романским језицима, попут француског, именице махом родно неутралне, те њихов род одређује члан који се налази испред њих (на пример *le* или *la*), неки језици, попут енглеског, род као граматичку категорију јасно препознају само када је реч о заменицама. Српски језик пружа могућност за родно осетљиво изражавање, јер је могуће за сваку именицу извести и мушки и женски граматички род (*возач/возачица, психолог/психолошкиња, пекар/пекарка*).

Приликом превода са страног на српски језик, неопходно је користити родно сензитивни говор: „All workers must have regular pay” преводимо као „Сви радници и раднице морају имати редовну плату”. Превод „Сви радници морају имати редовну плату” искључује раднице (да ли то значи да оне не треба да имају редовну плату?) и то је неопходно избећи.

Девета смерница:

Не користити термине и изразе који вређају одређене групе грађанки и грађана!

Како Свенка Савић истиче, језик је једнако и навика и одвика. У складу с тим, у писаној и усменој комуникацији треба престати са употребом стереотипних представа о појединцима и појединкама и/или групама људи (на пример, вицееви о плавушама или предрасуде о припадницима и припадницама етничких мањина).

Уврежена поређења *циганска посла, глуп(а) (кô) плавуша, плаче кô девојчица, босанска буква, кука кô нека жена, женски петко*, и томе слично, неопходно је избацити из сваког облика комуникације, јер вређају читаве групе људи, док истовремено

доприносе јачању предрасуда и ставова који доприносе дискриминацији ових група грађана/ки.

Неприхватљиве су језичке праксе које доводе до изолације, увреда, дискриминације, подсмеха или понижавања одређене групе људи који одударају од већинског доминантног модела по било ком основу – сексуалној оријентацији, религијском опредељењу, националној припадности, друштвеном пореклу, језику, старости, психичком или физичком инвалидитету и сл.

У складу са наведеним, неопходно је не наглашавати нечију етничку припадност, сексуалну оријентацију, религијско опредељење и слично, уколико та информација није од посебне важности за оно што саопштавамо, поготово када је реч о припадницима и припадницама рањивих друштвених категорија, као што су етничке мањине, ЛГБТ особе, особе које практикују мањинску вероисповест и сл. Ово је посебно важно приликом медијског извештавања.

Десета смерница:

Треба избегавати исказе и примере у којима су мушкарци и жене у стереотипним улогама

Честа је пракса употребе стереотипних примера/приказа мушкараца и жена у школским уџбеницима и настави. Неопходно је престати са таквом праксом: „Тата је лекар, а мама је домаћица” или „Марко вози трамвај, а Марија кува ручак”. Употреба таквог језика доводи до јачања предрасуда, стереотипа и уврежених ставова – да је за жену очекивано да буде домаћица, а за мушкараца да обавља плаћени рад, то јест да жене *заслужују* неједнак третман у друштву.

Поред коришћења примера који се базирају на традиционално схваћеним родним улогама, често се користе и они који дечаке приказују као активне, а девојчице као пасивне – „Дечаци су храбри, а девојчице су лепе”. Коришћењем оваквих примера шаљемо поруку да су неки видови понашања за дечаке и девојчице непожељни, само на основу пола. То је недопустиво, јер тако гушимо дечју креативност.

Такође морамо избегавати коришћење примера који мушкарце и жене, односно девојчице и дечаке, стављају у потпуно различите

улоге, како бисмо, на пример, илустровали супротне реченице у граматички – „Пера је храбар, а Ана плаче”.

Једанаеста смерница:

Престати са коришћењем сексистичких стереотипних исказа!

Како не бисмо упали у замку сексизма, приликом говора о мушкарцима и женама морамо примењивати исте критеријуме: „Она је успешна пословна жена, мајка троје деце” на супрот „Он је успешан послован мушкарац, зарађује шестоцифрену месечну плату” јесте јасан пример сексистичког исказа.

Честа је пракса да се приликом говора о женама наглашавају њихов физички изглед, брачни статус, године, облачење и слично. То је врло очигледан пример сексизма. Како би се сексизам избегао, најбоље је „тестирати” одређен исказ тако што ћемо га изговорити као да је реч о мушкарцу. Уколико реченица изгуби смисао или зазвучи чудно или глупо, треба је преформулисати или избацити. Реченица: „Нова министарка се може похвалити најлепшим ногама у Скупштини” незамислива је када се њено значење измени тако да се односи на мушкарца – „Нови министар се може похвалити најлепшим ногама у Скупштини”.

Такође, српски језик обилује различитим изрекама и исказима који су у својој бити сексистички и треба их избегавати – *урадио је то мушки, прво на мушко, женска посла, женски петко, бабадевојка* и слично.

Дванаеста смерница:

Изабацили из употребе израз „људи и жене”!

Жене су одрасле особе и људи колико и мушкарци, а употреба формулације *људи и жене* не само да звучи застарело (као из времена када се сматрало да жене нису подједнако људска бића као и мушкарци) него и указује на то да су само мушкарци „прави људи”. То видимо по томе што овакве конструкције користимо када човечанство повезујемо са нечим што му није истоврсно, на пример, у конструкцији *људи и животиње*.

Тринаеста смерница:

Ове смернице користити у свим облицима писаног изражавања (анкете, упитници, огласи, извештаји, саопштења)

Када треба да напишете саопштење, обавештење или извештај, запитајте се ко иза њих стоји и коме се обраћају. На пример, ако у организацији неког догађаја учествују и мушкарци и жене, нема потребе да се у извештају о тим догађајима помињу само мушкарци. Поновимо, мушки род није неутралан и **не односи се** и на жене.

Уместо: „Студенти су у јуну 1968. организовали масовне демонстрације на Београдском универзитету” треба верно предочити реалност, онако како се она одиграла у историји – „Студенткиње и студенти су у јуну 1968. организовале/и масовне демонстрације на Београдском универзитету”.

Такође, ако се обраћате и женама и мушкарцима, користите језик који веродостојно преноси вашу намеру, на пример, *колегинице и колеге, сараднице и сарадници, грађанке и грађани, другарице и другови.*

Ако састављате упитник, обавезно додајте женски род придева: *рођен/а, завршио/ла, дипломирао/ла* или, на пример, *име и презиме корисника/(корисн)ице, име и презиме кандидата/(кандидат)киње*. Део који је у заградама значи да, уколико нема довољно простора, увек можете користити скраћени облик, тако да обухватите све којима се обраћате.

Запамтимо!

Именице имају природни и граматички род. Именице женског граматичког рода, у нашем случају именице које означавају занимања, градимемо користећи наставке *-(k)иња*, *-ка* и *-ица* (саборкиња, библиотекарка, начелница). Међутим, само употребљавање именица женског граматичког рода које означавају занимања није довољно, морамо поштовати и следеће смернице:

1. Субјекат и предикат се морају слагати у роду и броју.
2. Треба доследно употребљавати форму (граматичког) женског рода за именовање занимања и титула жена где год је то могуће.
3. Титуле и занимања жена треба писати у пуном облику, тј. треба избегавати писање скраћеница.
4. Треба избегавати ословљавање женске особе према брачном статусу.
5. Наводити пуну идентификацију за сваку особу, посебно уколико саопштавате о (ван/брачном) пару.
6. Уколико се изречено односи и на мушкарце и на жене, треба користити паралелне форме.
7. У писаном и усменом изражавању треба паралелно користити што више различитих форми родно осетљивог језика.
8. Када преводимо са страног на српски језик, користимо родно осетљив језик.
9. Не користити термине и изразе који вређају одређене групе грађанки и грађана!
10. Треба избегавати исказе и примере у којима су мушкарци и жене у стереотипним улогама.
11. Престати са коришћењем сексистичких, стереотипних исказа!
12. Избацили из употребе израз *људи* и жене!
13. Ове смернице користити у свим облицима писаног изражавања (анкете, упитници, огласи, извештаји, саопштења).

Истражимо!

Више о смерницама за употребу родно осетљивог језика можете прочитати у тексту Свенке Савић „Упутства за стандардизацију родно осетљивог језика“ (доступно на http://www.zenskestudije.org.rs/DI_o_nama/svenka_savic/textovi/njegosevi_dani_I.pdf)

Размислимо!

Како градимо именице женског граматичког рода које означавају занимања?

Следећи текст учините родно осетљивим:

Састанку су присуствовали И. Петровић, А. Јовановић, Ж. Јанковић, Б. Павловић, М. Ивић, Д. Николић, Т. Рајић и В. Андрић, након што је секретар, госпођица проф. др И. Петровић, отворила седницу. Договорено је да Николић и Јовановић преузму организацију следеће конференције за медије, с обзиром на то да је радно место ПР менаџера и даље упражњено. Ивићка је на себе преузела обуку новог саветника за рад са корисницима хормоналне контрацепције. Ту функцију ће обављати Т. Рајић, која је била најбољи пријављени кандидат.

VIII

Глосаријум
звања, занимања,
титула и
именовања
жена

VII

Глосаријум

звања, занимања, титула и именовања жена



ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
авантуристкиња	авантурист(а)
авијатичарка	авијатичар
авиотехничарка	авиотехничар
агенткиња агентица	агент
агитаторка	агитатор
агроекономисткиња	агроекономист(а)
агрономка	агроном
адвокатица адвокаткиња	адвокат
администраторка	администратор
адмираллица адмиралка	адмирал
аеромеханичарка	аеромеханичар
академкиња	академик
акробаткиња акробатица	акробат(а)
активисткиња	активист(а)
актуарка	актуар
акупресуристскиња	акупресурист(а)

A

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
акупунктуристкиња	акупунктурист(а)
акушерка	акушер
аласкиња	алас
алатничарка	алатничар
амбасадорка амбасадорица	амбасадор
аналитичарка	аналитичар
анатомка анатомкиња	анатом
англисткиња	англист(а)
анестезиолошкиња анестезиологица	анестезиолог
анкетарка	анкетар
антикварка	антиквар
антифашисткиња	антифашист(а)
антрополошкиња антропологица	антрополог
апостолка	апостол
апотекарка	апотекар
апсолвенткиња	апсолвент
аранжерка	аранжер
аристократкиња	аристократ(а)
армирачица	арминач
артиљерка	артиљерац
артисткиња	артист(а)
археолошкиња археологица	арехолог
архиварка	архивар
архивисткиња	архивист(а)

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
архитектица архитекткиња	архитект(а)
асистенткиња	асистент
астролошкиња	астролог
астронауткиња	астронаут
астрономка астрономкиња	астроном
аташеица	аташе
атентаторка	атентатор
атлетичарка	атлетичар
атомска физичарка	атомски физичар
аудиолошкиња	аудиолог
аукционарка	аукционар
аутолакирерка аутолакерка	аутолакирер аутолакер
аутолимарка	аутолимар
аутомеханичарка	аутомеханичар
аутомобилисткиња	аутомобилист(а)
ауторка	аутор
бабица	
бакалинка	бакалин
балерина	балетан
банкарка	банкар
барменка	бармен
барутарка	барутар
бацачица кугле/диска/ копља	бацач кугле/диска/ копља
баштованка	баштован
берачица	берач
берберка	бербер

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
библиографкиња	библиограф
библиотекарка	библиотекар
бизнисменка	бизнисмен
билдерка	билдер
биоенергетичарка	биоенергетичар
биолошкиња биологица	биолог
биотехнолошкиња биотехнологица	биотехнолог
биофизичарка	биофизичар
биохемичарка	биохемичар
биротехничарка	биротехничар
бискупица	бискуп
бициклисткиња	бициклист(а)
благајница	благајник
богаташица	богаташ
богиња	бог
боксерка	боксер
болничарка	болничар
большевикиња	большевик
боркиња	борац
ботаничарка	ботаничар
браварка	бравар
бранителка	бранител
брачна советница	брачни советник
бригадисткиња	бригадир
бријачица	бријач
бродоградителка	бродоградител
брокерка	брокер

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
брусачица стакла/алата	брусач стакла/алата
бруцошкиња	бруцош
бубњарка	бубњар
бушачица у руднику	бушач у руднику
вајарка	вајар
ваљаоничарка метала	ваљаоничар
ванредна професорица ванредна професорка	ванредни професор
васпитачица	васпитач
ватерполисткиња	ватерполист(а)
ватрогаскиња ватрогасиља	ватрогасац
ватрогасна инспекторка	ватрогасни инспектор
вебсајт администраторка	вебсајт администратор
вежбачица	вежбач
везиља	везилац
велемајсторка велемајсторица	велемајстор
велепоседница	велепоседник
великанка	великан
верска исцелитељка	верски исцелитељ
веслачица	веслач
ветеринарка	ветеринар
ветеринарска болничарка	ветеринарски болничар
вештакиња	вештак
вештачка инсеминаторка	вештачки инсеминатор
визионарка	визионар
визуелна уметница	визуелни уметник
виноградарка	виноградар

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
виолинисткиња	виолинист(а)
виолончелисткиња	виолончелист(а)
виолисткиња	виолист(а)
виртуоскиња	виртуоз
витешкиња	витез
вицеконзулка	вицеконзул
владарка	владар
власница	власник
водителка	водител
водичкиња водичица	водич
водница	водник
водоинсталатерка	водоинсталатер
возачица	возач
војникиња	војник
волонтерка	волонтер
воћарка	воћар
вратарка	вратар
врачара	врачар
вртларка	вртлар
врховна државна тужитељка врховна државна тужитељица	врховни државни тужилац
вулканизерка	вулканизер
газдарица	газда
галантеристкиња галантерка	галантерист(а)
галванизерка	галванизер
галеријска техничарка	галеријски техничар

Г

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
гардероберка	гардеробер
гастербајтерка	гастербајтер
гвожђарка	гвожђар
генералица генералка	генерал
генерал-мајорица генерал-мајорка	генерал-мајор
генерална директорица генерална директорка	генерални директор
генерална конзулка	генерални конзул
генерална секретарка	генерални секретар
генерал-поручница	генерал-поручник
генетичарка	генетичар
географиња	географ
геодеткиња	геодет(а)
геодетска пројектанткиња	геодетски пројектант
геолошкиња геологица	геолог
геометарка	геометар
геотехнолошкиња геотехнологица	геотехнолог
геофизичарка	геофизичар
герилка	герилац
германисткиња	германист(а)
геронтодомаћица	геронтодомаћин
гимназијалка	гимназијалац
гимнастичарка	гимнастичар
гинеколошкиња гинекологица	гинеколог

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
гипсарка	гипсар
гитаристкиња	гитарист(а)
главна инспекторка	главни инспектор
глумица	глумац
гљиварица гљиварка	гљивар
гњурачица	гњурац
говорница	говорник
голубарка	голубар
гоничкиња гоничица гонитељица	гонич
господарица	господар
гостионичарка	гостионичар
грабљачица грабљарица	грабљач
граверка	гравер
градитељка градитељица	градитељ
градоначелница	градоначелник
граѓанка	граѓанин
граѓевинска инжењерка	граѓевински инжењер
граматичарка	граматичар
граничарка	граничар
графичарка	графичар
графичка аниматорка	графички аниматор
графолошкиња графологица	графолог
грнчарка	грнчар
гробарка	гробар

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
гросисткиња	гросист(а)
грофица	гроф
гувернерка	гувернер
гудачица	гудач
гусларка	гуслар
дадиља	
дактилографкиња	дактилограф
дворјанка	дворјанин
дегустаторка	дегустатор
дезинсекторка	дезинсектор
дезинфекторка	дезинфектор
декаденткиња	декадент
деканица деканка	декан
декоратерка	декоратер
демографикиња	демограф
демонстраторка	демонстратор
дентуристскиња	дентурист
дератизерка	дератизер
дерматолошкиња	дерматолог
десетарка	десетар
детективка	детектив
дефектолошкиња	дефектолог
дизајнерка	дизајнер
дизачица тегова	дизач тегова
дијабетичарка	дијабетичар
дилерка уметнина	дилер уметнина
димничарка	димничар

Д

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
дипломаткиња	дипломат(а)
директорка директорица	директор
диригенткиња	диригент
дисиденткиња	дисидент
дискриминаторка	дискриминатор
дискутанткиња	дискутант
диспечерка	диспечер
дистрибуретка	дистрибутер
добављачица	добављач
докторанткиња	докторанд
докторка наука докторица наука	доктор наука
докторка докторица	доктор
документаристкиња	документарист(а)
домарка	домар
донаторка	донатор
дописница	дописник
дорађивачица штампе/ стакла	дорађивач штампе/ стакла
достављачица	достављач
доценткиња	доцент
драгуљарка	драгуљар
драматуршкиња	драматург
дрвомоделарка	дрвомоделар
дрворезбарка	дрворезбар
дресерка	дресер
држављанка	држављанин
државна службеница	државни службеник

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
државница	државник
другарица	друг
дружебница	дружбеник
дублерка	дублер
дувачица стакла	дувач стакла
дугметарка	дугметар
ђаконица	ђакон
ђубретарка	ђубретар
евидентичарка	евидентичар
еколошкиња	еколог
економетричарка	економетричар
економисткиња	економист(а)
економка економкиња	економ
експедитерка	експедитер
експерткиња	експерт
електричарка	електричар
електроинсталатерка	електроинсталатер
електромеханичарка	електромеханичар
емајлирка	емајлир
ембриолошкиња ембриологица	ембриолог
ендодонтисткиња	ендодонтист(а)
ендокринолошкиња ендокринологица	ендокринолог
енциклопедисткиња	енциклопедист(а)
епидемиолошкиња епидемиологица	епидемиолог
есејисткиња	есејист(а)

Ћ

Е

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
есперантисткиња	есперантист(а)
естетичарка	естетичар
етичарка	етичар
етнографкиња етнологица	етнограф
жандарка	жандарм
железничарка	железничар
жетелица	жетелац
забављачица	забављач
заваривачица	заваривач
заговорница	заговорник
задругарка	задругар
закивачица	закивач
законодавка	законодавац
закупница	закупац
залагаоничарка	залагаоничар
заменица	заменик
занатлијка	занатлија
записничарка	записничар
запрашивачица	запрашивач
застакљивачица	застакљивач
заступница	заступник
затвореница	затвореник
здравствена радница	здравствени радник
зидарка	зидар
златарка	златар
злочинка	злочинац
зоолошкиња зоологица	зоолог

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
зубарка	зубар
зуботехничарка	зуботехничар
играчица	играч
игуманија	игуман
изасланица	изасланик
известитељка	известилац
извођачица радова	извођач радова
извршна асистенткиња	извршни асистент
извршна директорка директорица	извршни директор
издавачица	издавач
изолатерка	изолатер
израђивачица	израђивач
илустраторка илустраторица	илустратор
имиграциона службеница	имиграциони службеник
имунолошкиња	имунолог
инжењерка	инжењер
инспекторка	инспектор
инсталатерка	инсталатер
интернисткиња	интерниста
испитивачица	испитивач
историчарка	историчар
истражитељка	истражитељ
истражна суткиња	истражни судија
исцелитељка	исцелитељ

И

Ј

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
јавна тужитељка јавна тужитељица	јавни тужилац
кајакашица	кајакаш
калкуланткиња	калкулант
калуђерица	калуђер
каменорезачица	каменорезац
камерманка	камерман
кандидаткиња	кандидат
канцеларка	канцелар
капетаница	капетан
каратисткиња	каратист(а)
кардиолошкиња	кардиолог
карикуристичкиња	карикурист(а)
картографкиња	картограф
картотекарка	картотекар
касирка	касир
каскадерка	каскадер
катастарска геодеткиња	катастарски геодет(а)
кафеџијка	кафеџија
керамичарка	керамичар
кибернетичарка	кибернетичар
кинолошкиња	кинолог
киропрактичарка	киропрактичар
кладионичарка	кладионичар
клесарка	клесар
климатолошкиња	климатолог
клиничка психолошкиња клиничка психологица	клинички психолог
књиговезачица	књиговезац

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
књиговодствена службеница	књиговодствени службеник
књиговоткиња	књиговођа
књижарка	књижар
књижевна критичарка	књижевни критичар
књижевница	књижевник
ковачица	ковач
козметичарка	козметичар
колпортерка	колпортер
комерцијалисткиња	комерцијалист(а)
комесарка	комесар
комичарка	комичар
композиторка	композитор
комуниколошкиња	комуниколог
кондуктерка	кондуктер
конзерваторка	конзерватор
конзулка	конзул
конобарица	конобар
конструкторка	конструктор
консултанткиња	консултант
контролорка	контролор
координаторка	координатор
копачица	копач
кореографкиња	кореограф
кореспонденткиња	кореспондент
кормиларка	кормилар/крмар (војни чин у морнанирици)
космонауткиња	космонаут
костимографкиња	костимограф

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
кошаркашица	кошаркаш
кранисткиња	кранист(а)
креаторка	креатор
крзнарка крзнарица	крзнар
криминалисткиња	криминалист(а)
криминолошкиња	криминолог
кројачица	кројач
крупиде	крупиде
ктиторка	ктитор
куварица	кувар
курирка	курир
кустоскиња	кустос
кућепазитељка	кућепазитељ
кућна помоћница	кућни помоћник
лаборанткиња	лаборант
лабораторијска техничарка	лабораторијски техничар
лакирерка лакерка	лакирер лакер
лаутисткиња	лаутист(а)
легаторка/завештатељка	легатор
лекарка	лекар
лексикографкиња	лексиколог
лексиколошкиња	лексикограф
лекторка	лектор
лемитељка	лемилац
ликвидаторка	ликвидатор
ликовна уметница	ликовни уметник

ЈТ

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
лимарка	лимар
лингвисткиња	лингвист(а)
литографиња	литограф
литолошкиња	литолог
магационерка	магационер
магистарка	магистар
мађионичарка	мађионичар
мајорка	мајор
мајсторица	мајстор
мандатарка	мандатар
манекенка	манекен
маникирка	маникир
масерка	масер
маскерка	маскер
математичарка	математичар
мачевалка	мачевалац
машиновоткиња	машиновођа
машинска инжењерка	машински инжењер
машинска техничарка	машински техничар
менаџерка	менаџер
месарка	месар
металостругарка	металостругар
металуршкиња	металург
метеоролошкиња	метеоролог
метларка	метлар
методичарка	методичар
методолошкиња	методолог
механичарка	механичар

М

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
микробиолошкиња микробиологица	микробиолог
минерка	минер
министарка	министар
млекарка млекарица	млекар
модел	модел
моделарка	моделар
модна дизајнерка	модни дизајнер
молекуларна биолошкиња молекуларна биологица	молекуларни биолог
молерка	молер
монахиња	монах
монтажерка	монтажер
монтерка	монтер
мотоциклисткиња	мотоциклист(а)
музеолошкиња	музеолог
музиколошкиња	музиколог
музичарка	музичар
набављачица	набављач
навигаторка лета	навигатор лета
надзорница	надзорник
наредница	наредник
наставница	наставник
настојница зграде	настојник зграде
наутичарка	наутичар
научница	научник
начелница	начелник
неговатељица	неговатељ

Н

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
неуролошкиња	неуролог
новинарка	новинар
носачица	носач
нотарка	нотар
ноћна чуварка	ноћни чувар
нуклеарна физичарка	нуклеарни физичар
нумеролошкиња	нумеролог
нумизматичарка	нумизматичар
нутриционисткиња	нутриционист(а)
обрађивачица	обрађивач
обућарка	обућар
овлашћена рачуновоткиња	овлашћени рачуновођа
одборница	одборник
одгајивачица	одгајивач
окулисткиња	окулист(а)
опатица	опат
оператерка	оператер
оптичарка	оптичар
оптометристкиња	оптометрист(а)
организаторка	организатор
оријенталисткиња	оријенталист(а)
орнаментисткиња	орнаментист(а)
орнитолошкиња	орнитолог
ортодонткиња	ортодонт
ортотичарка	ортотичар
официрка	официр
офталмолошкиња	офталмолог

О

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
оцењивачица	оцењивач
оштрачица алата	оштрач алата
падобранка	падобранац
паедодонтисткиња	паедодонтист(а)
пакерка	пакер
палеографкиња	палеограф
палеонтолошкиња палеонтологица	палеонтолог
пантомимичарка	пантомимичар
паркетарка	паркетар
парламентарка	парламентарац
парничарка	парничар
партизанка	партизан
партнерка	партнер
пастирица	пастир
патолошкиња патологица	патолог
патронажна сестра	патронажни техничар
певачица	певач
пегларка пеглерка	пеглар пеглер
педагошкиња педагогица	педагог
педијатарка педијатрица	педијатар
педикирка педикерка	педикир педикер
пејзажна архитектица пејзажна архитекткиња	пејзажни архитект(а)

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
пекарка пекарица	пекар
пензионерка	пензионер
перачица	перач
периодонткиња	периодонт(а)
песникиња	песник
пешакиња	пешак
пиварка	пивар
пијанисткиња	пијанист(а)
пилоткиња	пилот
пиљарица пиљарка	пиљар
пионирка	пионир
пиротехничарка	пиротехничар
писарка писарица	писар
плакатарка	плакатар
планерка	планер
планинарка	планинар
племкиња	племић
плесачица	плесач
плетиља	плетач
пливачица	пливач
победница	победник
повезивачица	повезивач
повртарка	повртар
поглаварка поглаварица	поглавар
погонска инжењерка	погонски инжењер

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
погребница	погребник
подешавачица подешаватељка	подешавач
подиатристскиња	подиатрист(а)
подиатричарка	подиатричар
подополагачица	подополагач
подофицирка	подофицир
подрумарка	подрумар
пожарна инспекторка	пожарни инспектор
позоришна реквизитерка	позоришни реквизитер
полазница	полазник
полирачица метала	полирач метала
политиколошкиња	политиколог
политичарка	политичар
полицајка	полицајац
пољопривредница	пољопривредник
помагачица	помагач
поморска инжењерка	поморски инжењер
помоћница	помоћник
порезница	порезник
пореска службеница	порески службеник
поротница	поротник
портирка	портир
портпаролка	портпарол
поручница	поручник
посланица	посланик
посластичарка	посластичар
пословна секретарка	пословни секретар

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
пословоткиња	пословођа
послодавка	послодавац
послужитељка послужитељица	послужитељ
посредница	посредник
постављачица	постављач
потпоручница	потпоручник
потпредседница	потпредседник
потпуковница	потпуковник
поштанска шалтерска службеница	поштански шалтерски службеник
поштарка	поштар
правна секретарка	правни секретар
правница	правник
практичарка практиканткиња	практичар практикант
пратиља	пратилац
првакиња	првак
првосвештеница	првосвештеник
преводитељка	преводиолац
предавачица	предавач
предрадница	предрадник
председавајућа	председавајући
председница	председник
представница	представник
предузетница	предузетник
предузимачица	предузимач
преља предиља	предилац

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
премијерка/председница владе	премијер/председник владе
преноситељка	преносилац преноситељ
препродавачица	препродавац
прерађивачица	прерађивач
приватна детективка	приватни детектив
приватница	приватник
принцеза	принц
припадница	припадник
приповедачица	приповедач
приправница	приправник
проводацика	проводација
програмерка	програмер
програмска координаторка	програмски координатор
продавачица	продавац
продеканица продеканка	продекан
продуценткиња	продуцент
прозаисткиња	прозаист(а)
производна техничарка	производни техничар
произвођачица	произвођач
пројектанткиња	пројектант
промотерка	промотер
проналазачица	проналазач
пропагандисткиња	пропагандист(а)
проповедница	проповедник
проректорка проректорица	проректор

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
пророчица	пророк
просветитељка	просветитељ
просветна радница	просветни радник
просјакиња	просјак
протетичарка	протетичар
противпожарна инспекторка	противпожарни инспектор
професорица професорка	професор
проценитељка	проценитељ
психијатарка психијатрица	психијатар
психоаналитичарка	психоаналитичар
психолошкиња психологица	психолог
психотерапеуткиња	психотерапеут
публицисткиња	публицист(а)
пуковница	пуковник
путарка	путар
пчеларка	пчелар
савезница	савезник
саветница	саветник
саиграчица	саиграч
саксофонисткиња	саксофонист(а)
сакупљачица	сакупљач
самоуправљачица	самоуправљач
санитарна инспекторка	санитарни инспектор
саобраћајна полицајка	саобраћајни полицајац
сарадница	сарадник

С

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
состављачица програма рада	состављач програма рада
сведокиња	сведок
светионичарка	светионичар
светица	светац
свећарка	свећар
свештеница	свештеник
свиларица	свилар
свирачица	свирач
седларка	седлар
сеизмолошкиња сеизмологица	сеизмолог
секретарка	секретар
сенаторка	сенатор
сениорка	сениор
сервисерка	сервисер
серолошка техничарка	серолошки техничар
сигналисткиња	сигналист(а)
синолошкиња синологица	синолог
синоптичарка	синоптичар
сирарка	сирар
систем-администраторка	систем-администратор
ситарка	ситар
скакачица	скакач
скеларка	скелар
скијашица	скијаш
скиперка	скипер
складиштарка	складиштар

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
скретничарка	скретничар
скрипторка	скриптор
слависткиња	славист(а)
слагачица	слагач
сликарка	сликар
словослагачица	словослагач
службеница	службеник
снабдевачица	снабдевач
сниматељка	сниматељ
собарица	собар
солисткиња	солист(а)
сопранисткиња	сопранист(а)
сортирерка	сортирер
социјална радница	социјални радник
социолошкиња социологица	социолог
спаситељка	спасилац
спелеолошкиња спелеологица	спелеолог
специјалисткиња	специјалист(а)
спикерка	спикер
писатељица	писац
спортисткиња	спортист(а)
справљачица сапуна	справљач сапуна
средњошколка	средњошколац
стажисткиња	стажист(а)
стакларка	стаклар
стаклорезачица	стаклорезац
станарка	станар

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
статистичарка	статистичар
статисткиња	статист(а)
стенографкиња	стенограф
стенодактилографкиња	стенодактилограф
стилисткиња	стилист(а)
стипендисткиња	стипендист(а)
стјуардеса	стјуард
столарка	столар
стоматолошка протетичарка	стоматолошки протетичар
стоматолошкиња стоматологица	стоматолог
стонотенисерка	стонотенисер
сточарка	сточар
стражарка	стражар
стреличарка	стреличар
стригачица	стригач
стругарка	стругар
стручњакиња експерткиња	стручњак експерт
студенткиња	студент
стучна сарадница/ асистенткиња	стручни сарадник/ асистент
судска иследница	судски иследник
супервизорка	супервизор
суткиња	судија
суфлерка	суфлер
схоластичарка	схоластичар
сценаристкиња	сценарист(а)

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
сценографкиња	сценограф
такмичарка	такмичар
таксидермисткиња	таксидермист(а)
таксисткиња	таксист(а)
тамбурашица	тамбураш
тамничарка	тамничар
тапетарка	тапетар
ташнерка	ташнер
театролошкиња театрологица	театролог
телеграфисткиња	телеграфист(а)
телефонисткиња	телефонист(а)
телефонска оператерка	телефонски оператер
телохранитељка	телохранитељ
тенисерка	тенисер
теолошкиња теологица	теолог
теоретичарка	теоретичар
терапеуткиња	терапеут
терористкиња	терорист(а)
тесарка	тесар
техничарка	техничар
техничка цртачица	технички цртач
технолошкиња технологица	технолог
ткаља	ткач
токарка	токар
токсиколошкиња токсикологица	токсиколог

Т

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
топографкиња	топограф
точитељица пића	точилац пића
траварка траварица	травар
трактористкиња	тракторист(а)
трамвајџијка	трамвајџија
трапезисткиња	трапезист(а)
трговачка путница	трговачки путник
трговкиња трговка	трговац
трезористкиња/ ризничарка	трезорист(а)/ризничар
тренерица тренерка	тренер
тржишна инспекторка	тржишни инспектор
тркачица	тркач
трубачица	трубач
тужитељка тужитељица	тужилац
туристичка водичица туристичка водичкиња	туристички водич
туторка туторица	тутор
ћевабџијка	ћевабџија
ћелијска генетичарка	ћелијски генетичар
ћилимарка	ћилимар
ћумурџијка	ћумурџија
увозница	увозник
угљарка	угљар

Ћ

У

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
уговарачица радова	уговарач радова
угоститељка угоститељица	угоститељ
узгајивачица	узгајивач
улагачица	улагач
улична продавачица	улични продавац
уметница	уметник
уписничарка	уписничар
управљачица фабриком	управљач фабриком
управница	управник
урбанистичка планерка	урбанистички планер
урбанисткиња	урбанист(а)
уредница	уредник
уролошкиња урологица	уролог
ученица	ученик
учесница	учесник
учитељица	учитељ
фабриканткиња	фабрикант
фарбарка	фарбар
фармаколошкиња фармакологица	фармаколог
фармацеуткиња	фармацеут
фасадерка	фасадер
фацилитаторка	фацилитатор
фелџонисткиња	фелџонист(а)
феминисткиња	феминист(а)
феноменолошкиња	феноменолог



ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
физијатрица физијатарка	физијатар
физикохемичарка	физикохемичар
физиолошкиња физиологица	физиолог
физиотерапеуткиња	физиотерапеут
физичарка	физичар
физичка радница	физички радник
филателисткиња	филателист(а)
филмска уредница	филмски уредник
филозофкиња	филозоф
филолошкиња филологица	филолог
финансијска инспекторка	финансијски инспектор
финишерка бетона	финишер бетона
фитнес инструкторка	фитнес инструктор
флаутисткиња	флаутист(а)
флеботомисткиња	флеботомист(а)
фонетичарка	фонетичар
фонолошкиња фонологица	фонолог
форензичарка	форензичар
фотограметричарка	фотограметричар
фотографкиња	фотограф
фотолитографкиња	фотолитограф
фоторепортерка	фоторепортер
фризерка	фризер
фрулашица	фрулаш
фудбалерка	фудбалер

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
функционерка	функционер
хармоникашица	хармоникаш
харфисткиња	харфист(а)
хематолошкиња	хематолог
хемијска техничарка	хемијски техничар
хемијска технолошкиња	хемијски технолог
хемијска чистачица	хемијски чистач
хемичарка	хемичар
хералдичарка	хералдичар
хигијеничарка	хигијеничар
хидрографска геодеткиња	хидрографски геодет
хидролошкиња	хидролог
хидрометеоролошкиња	хидрометеоролог
хидротерапеуткиња	хидротерапеут
хипотекарна службеница	хипотекарни службеник
хируршка техничарка	хируршки техничар
хируршкиња	хирург
хистолошкиња	хистолог
хокејашица	хокејаш
хостеса	хост
хотелијерка	хотелијер
хроничарка	хроничар
цариница	цариник
царисткиња	царист(а)
царица	цар
цвећарка	цвећар
цигларка	циглар

Х

Ц

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
циркусанткиња	циркусант
цитолошкиња	цитолог
цртачица	цртач
чарапарка	чарапар
часовничарка	часовничар
чекићарка	чекићар
челисткиња	челист(а)
чембалисткиња	чембалист(а)
чергарка	чергар
чешљарка	чешљар
чизмарка чизмарица	чизмар
чипкарка чипкарица	чипкар
чистачица	чистач
читачица бројила	читач бројила
чланица	члан
чобаница	чобан
чуварка	чувар
целаткиња	целат
цокејка	цокеј
цудисткиња	цудист(а)
шаблонерка	шаблонер
шалтерска службеница	шалтерски службеник
шансонијерка	шансонијер
шахисткиња	шахист(а)
шверцерка	шверцер
шефица	шеф

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
шеширџија/ модисткиња	шеширџија
шиатсу терапеуткиња	шиатсу терапеут
шивачица шваља	шивач
шинтерка	шинтер
шифранткиња	шифрант
школска психолошкиња школска психологица	школски психолог
шминкерка	шминкер
شناјдерица شناјдерка	شناјдер
шоуменка	шоумен
шоферка	шофер
шпедитерка	шпедитер
штављачица коже	штављач коже
штампарка	штампар
штимерка	штимер
штрикерка	штрикер
шумарка	шумар
шумска техничарка	шумски техничар

IX

Мали речник
родне
равноправности

Еманципација — ослобођење
појединца/ке од доминације, тј.
контроле и тлачења једне
друштвене групе над другом

IX

Мали речник родне равноправности

Антидискриминациони закони – закони који за циљ имају да створе законодавни оквир за елиминисање различитих облика дискриминације

CEDAW (Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена) – један од кључних докумената за умањивање родне неравноправности, који је 18. децембра 1979. године усвојила Генерална скупштина Уједињених нација

Дискриминација – довођење једне друштвене групе или појединаца/појединке у положај мање вредних особа, односно, укидање њихових права и оспоравање њихове вредности

Дискриминација жена – искључивање или ограничавање на основу пола, у циљу спречавања жена да имају или остварују своја људска права

Еманципација – ослобођење појединца/ке од доминације, тј. контроле и тлачења једне друштвене групе над другом

Феминизам – најекстремнији облик мушког насиља према женама, убиство мотивисано друштвено укорењеном мржњом према женама, где је за починиоца убиства релевантан пол жртве

Феминизам – скуп теорија и/или друштвени покрет и/или идеологија и/или лични став да су жене подређене и дискриминисане на свим просторима и у свим историјским раздобљима и да такав положај жена мора да се промени

Гинокритика – научни приступ књижевности коју су писале жене, чији је циљ утврђивање заједничких карактеристика те литературе и реконструкција женске књижевне традиције

Квоте – мере које треба да исправе подзаступљеност жена на местима на којима се одлучује

Лезбејство – један од облика истополне сексуалне оријентације, који се односи на жене које су у емоционалним, сексуалним или партнерским односима са другим женама

Механизми родне равноправности – институционална, владина и/или парламентарна структура која прати спровођење закона и принципа антидискриминације, иницира и доноси мере афирмативне акције за унапређење положаја жена

Мере афирмативне акције – политика фаворизовања чланица и чланова група које су трпеле, или и даље трпе, дискриминацију унутар одређеног друштва

Мизогинија – мржња према женама само због тога што су жене, која се може манифестовати као сексизам, понижавање жена, сексуална објектификација или насиље према женама

Патријархат – систем друштвених односа и структура које почивају на успостављању власничког односа мушкараца према женама, што мушкарцима, као друштвеној групи, омогућава да успостављају доминацију над женама, да их експлоатишу и потчињавају

Пол и род – пол је биолошка категорија која се дефинише према видљивим гениталијама и репродуктивним функцијама људског бића, док је род друштвени конструкт мушкости и женскости

Повереница за заштиту равноправности – самостални државни орган у Републици Србији чија је надлежност да указује на недозвољене облике понашања који нису у складу са Законом о забрани дискриминације и изриче превентивне мере и опомене

Родна анализа – метод анализе који се користи како би се утврдила разлика у положају жена и мушкараца у некој друштвеној околности

Родна перспектива – свест о постојању родних разлика и укључивање тих разлика приликом формулисања конкретне политике

Родна равноправност – једнакост мушкараца и жена у друштвеном и политичком животу

Родне улоге – скуп свих карактеристика, начина понашања, обавеза и очекивања која се приписују појединкама и појединцима у односу на њихов пол

Родни барометар – истраживачки пројекат који има за циљ јавну презентацију података који се тичу родне равноправности, тј. позиција које заузимају жене и мушкарци у неком друштву

Родни демократски дефицит – презаступљеност мушкараца и подзаступљеност жена у политичком животу, односно у законодавној, извршној и судској власти, као и низак степен родне освешћености политике коју нека власт води

Родни стереотипи – широко распрострањена, некритички прихваћена мишљења о улогама и позицијама које жене и мушкарци треба да имају у друштву

Родно осетљив језик – говорна и писана употреба језика чији је циљ да укаже на једнакост полова

Сексизам – облик друштвене дискриминације жена на основу пола, који се базира на предрасудама и стереотипима у чијој основи лежи уверење да су жене, и као појединке и као група, мање важна и способна људска бића од мушкараца

Стаклени плафон – сликовит израз којим се указује на то да, у друштвима у којима мушкарци и даље заузимају већину позиција одлучивања и моћи, жене наилазе на тешко уочљиве облике дискриминације приликом напредовања у сфери запошљавања, политике, медија, културе, науке, образовања и другим јавним сферама

Стереотипи – поједностављени и најчешће негативни ставови и представе о припадницама и припадницима неке групе, формиран на основу њиховог пола, националности, религијске припадности, сексуалне оријентације или на основу неког другог својства

Универзална декларација о људским правима – повеља Уједињених нација донета 10. децембра 1948. године, која представља општу забрану дискриминације

Уродњавање јавних политика (gender mainstreaming) – процес уношења родне перспективе у целокупно креирање јавних политика, стратегија и интервенција у циљу подстицања родне равноправности

Закон о равноправности полова – закон Републике Србије који уређује питања која нису уређена другим законима и јемчи равноправност полова

Закон о забрани дискриминације – закон Републике Србије који утврђује општу забрану дискриминације, облике и случајеве дискриминације, као и поступке заштите од дискриминације

Женска људска права – концепт шири од концепта неотуђивих људских права, који настоји да коригује друштвене праксе које несразмерно погађају жене

Женске студије/студије рода – академска дисциплина која се бави истраживањем рода и анализом друштвене концепције полности са циљем да проблематизује (не)једнак положај жена, односе моћи у друштву и структуре друштвене (не)једнакости

X

Уместо закључка

Свенка Савић:

Језик као наша
пратећа сенка

...у употребу језика можемо
пресликати шта сматрамо
важним за концепт једнакости
свих у неком друштву.

X Уместо закључка Свенка Савић: Језик као наша пратећа сенка

.....

Научиле смо да је способност за језик посебан дар људског рода, урођена способност сваког људског бића да помоћу знакова размењује своје мисли. Ако је језик специфичност жена и мушкараца, онда ваља стално водити рачуна о индивидуалном плану и оном који се односи на целу заједницу.

Постоји више од сто различитих дефиниција језика, али ни једна није свеобухватна и не би била сасвим погодна за питања која се постављају у овом *Приручнику*. Ако бисмо се одлучиле за дефиницију да је језик систем знакова намењен комуницирању у неком друштву (како то предлажу представници теорије структурализма с почетка 20. века у свету, код нас тек половином истог века), онда бисмо одмах добиле одговор да у српском језику постоји један општи (генерички) род именица за титуле и занимања жена, а то је облик мушког рода, и из њега изведен женски. Ако се одлучимо за теорију делатности (актуелну од краја 20. века и у свету и код нас), добијамо нови хоризонт – постоји више могућности језичке форме за једно исто значење именице (које означавају занимања и титуле жена). Ако језику приступимо са становишта употребе, а не структуре језика, онда у науци о језику постоје различите теорије, па и о службеној употреби језика, а свака од тих теорија је у неком делу више или мање прихватљива када је у питању нормирање и стандардизација родно осетљивог језика (РОЈ). Норма и стандард у језику су увек политички мотивисани, јер је службена употреба језика у држави у складу са државним циљевима. Ако говоримо о норми употребе РОЈ-а, онда смо у домену политичког освешћивања говорница и говорника датог језика. Тако у употребу језика

можемо пресликати шта сматрамо важним за концепт једнакости свих у неком друштву.

С тим у вези је одмах и питање – ко ће направити потпун инвентар могућности за употребу родно осетљивог језика за службену употребу језика у институцијама као што су информисање, образовање, администрација?

Одлуку о употреби доносимо појединачно, али свака од нас треба да зна да се теоријски легитимише у односу на сопствену намеру говорења, како би саговорнице могле пратити аргументацију и настојање да (српски) језик добије и димензију родно осетљивог стандардног језика у службеној употреби. Ако нам је циљ да стандардни и нормирани облик језика буде доследније у употреби, требало би да смо доследне у нашем настојању да своје теоријско становиште добро и јасно образложимо другима, тако да не буде забуне око опште познате чињенице да не постоји само једна истина када је избор форме језика у питању.

То значи да залагање за РОЈ истовремено развија код говорница и говорника (српског) језика способност да језик анализирају, да га теоријски осмишљавају у сопственој употреби. То је један од главних добрих разлога зашто ово питање стално потенцирамо, јер желимо да се активно односимо према језику. То је такође способност коју сви поседујемо.

У лингвистици (науци о језику) данас постоје многе теорије подједнако валидне за разговор о употреби родно осетљивог језика, али је важно знати да језик није само „власништво” науке о језику, него о њему брину и истражују га и друге дисциплине, јер је језик увек и био смештен (умештен) у широки простор међу научним дисциплинама. Зато разговор о родно осетљивом језику не припада само науци о језику, него и другим друштвеним наукама подједнако (математици такође, музици такође). Отуда језик не могу својатати само филолози и језикословци. Питамо о језику и све друге.

У овом *Приручнику* настојимо да усмеримо пажњу на проналажење заједничког решења којим би већина говорница и говорника (српског) језика била обухваћена. Позвани смо да унапређујемо форму, колико и језичку праксу, да креирамо нове облике, да језику дајемо замаха, сходно друштвеним, политичким (и другим) потребама данашњих грађана и грађанки у држави. У

овом тренутку је та потреба дефинисана питањима једнакости и равноправности.

Оно што свака од нас ослушкује је начин промене – у којем правцу треба да иде РОЈ у медијима, администрацији, образовању. Ако је форма женског рода употребљена зато да дискриминише жену, онда то није добра промена (како показују многобројни примери из медијске праксе).

Међутим, у службеној употреби језика (у образовању, медијима, администрацији) две су основне струје: нешто што је била доскорашња навика и нешто што су нови предлози у правцу боље саображености употребе језика светоназору. Ако је наш светоназор да не сме бити насиља у друштву нити у језику, онда тражимо форме којима то схватање исказујемо. Јер језик има неограничене могућности које ми користимо за иновације. Зато се у односу на могућности језика постављамо истраживачки, тражимо оно што је нашој намери најбоље. Било да питам, наређујем, молим, предлажем, изражавам саучешће, оговарам, честитам, мрзим и сл.

Говорници и институције некада јасно покажу намеру, а некада је намера скривена, па се морамо потрудити да је пронађемо у језичкој форми. Укратко, према језику се морамо поставити активно, истраживачки, креативно и са dobrим намерама када нам он служи да комуницирамо са другима. Навика је једна од константи у језику. Не желимо да мењамо језичку употребу, јер нам је она постала аутоматизирана. Али остаје да је навика једна мука, а одвика две. Дакле, могућа је.

Када предлажемо нормирање неког језичког облика у српском језику, имамо на уму да је српско становништво распоређено и изван територије садашње Србије, у деловима у којима су ти други језици у тим другим државама већ стандардизирали РОЈ (на пример професорица или асистентка, у хрватском језику у Босни и Херцеговини или у Хрватској), што значи да различита нормирања могу збунити изворне говорнике. У том смислу је предлог флексибилна норма, ослушкивати како се у датом региону говори.

Именица је скуп особина, што значи да именица може имати више значења (зависи од контекста у којем је употребиш). Тако

је мајка означитељ за родбинске односе, али често истовремено и за државу. Отуда не треба сматрати необичним што је тренерка особа која тренира неке друге особе, и истовремено је одевни предмет који носимо (најчешће на тренингу). Па то је дивна особина језика, јер нас увек наново тера да размишљамо о њему! Оно што теорије о родно осетљивом језику наглашавају је покретање креативне способности сваког од нас да изнађемо баш ону реч у језику која најбоље одражава нашу намеру када је некемо комуницирамо.

Будући да у српском језику постоји 13 различитих наставака за формирање именица женског рода за занимања и титуле, онда дозвољавамо да једна иста именица може имати више наставака за женски род у овој фази нормирања родно осетљивог језика, па ће се током времена показати за који постоји већа наклоњеност. На пример, широм простора у којем се говори српски језик професорка и професорица, или шефица/шефовица се употребљавају напоре, негде и са помало различитим значењима за сваку од ових форми (на пример, у Суботици и у местима у којима има и хрватског становништва, облик са -ица ће бити чешћи јер је и у хрватском језику тај облик доминантан). Дакле, када говоримо о норми у широј службеној употреби родно осетљивог језика, имамо на уму географски простор у којем се примењује као писани текст или говор. Флексибилна норма још увек има примат над ригидном нормом у овом случају.

Свенка Савић

XI

Библиографија

XI

Библиографија

- Беговић, Бојана. 2016. Употреба родно осетљивог језика и приказ жена у штампаним медијима у Србији. *СМ: Communication and Media ISSN 2466-541X; 2466-5452 (Online), 10(35).*
- Духачек, Даша. 2014. *Студије рода: од Декларације о правима жене и грађанке до другог пола.* Београд: Факултет политичких наука.
- Савић, Свенка. 2009. *Род и језик.* Нови Сад: Женске Студије и истраживања и Футура публикације.
- Филиповић, Јелена. 2007. *Идеолошки аспекти политике и планирања наставе језика. Савремене тенденције у настави језика и књижевности.* Београд: Филолошки факултет. 375–385.
- Филиповић, Јелена & др. 2010. *Округли сто на тему родно осетљивих језичких политика.* Београд: Програм Уједињених нација за развој, Сектор за инклузиван развој.
- Филиповић, Јелена и Кузмановић Јовановић, Ана. 2012. *Водич за родно осетљив приступ медијима у Србији.* Београд: Управа за родну равноправност.
- Јанковић, Бранкица, Крстић, Ивана, Андонов, Антигона и Јакоби, Татјана. 2016. *Приручник за новинаре и новинарке: борба за равноправност.* Београд: Повереник за заштиту равноправности.
- Јарић, Весна и Радовић, Надежда. 2011. *Речник родне равноправности.* Београд: Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике Републике Србије.
- Мијушковић, Сања. 2013. *Регистар занимања, звања и титула жена.* Цетиње: Одељење за послове родне равноправности Министарства за људска и мањинска права Црне Горе.
- Павловић, Сања, Духачек, Нађа, и Губаш, Александар. 2015. *Наука је женског рода.* Београд: Центар за женске студије.
- Пешикан, Митар, Јерковић, Јован, Пижурица Мато. 2017. *Правопис српског језика.* Нови Сад: Матица српска.
- Перовић, Славица. 2014. *Анализа дискурса: теорије и методе.* Подгорица: Институт за стране језике.
- Рајић, Љубиша. 1982. „Језик и пол.” у: *Култура* 57/58: 79–95.
- Савић, Свенка. 2002. „Сексизам у језику - политика омаловажавања” у: *Мапирање мизогиније у Србији: дискурси и праксе,* Марина Благојевић (ур). Београд: Асоцијација за женску иницијативу, 65–86.

- Савић, Свенка. 2004. *Жена сакривена језиком медија: кодекс несексистичке употребе језика*. Нови Сад: Футура публикације.
- Савић, Свенка. 2009. Упутства за стандардизацију родно осетљивог језика. *Његошеви дани*, 2, 301–319.
- Савић, Свенка. 2010. „Неспоразуми о родно осетљивом језику у Србији: теорије и пракса,” Филиповић, Јелена и др. (ур.), у: *Округли сто на тему родно осетљивих језичких политика*. Београд: Министарство рада и социјалне политике, Управа за родну равноправност и УНДП, 125–133.
- Савић, Свенка. 2008. „Меланија” у: *А шта ћу ти ја јадна причат...: животне приче жена*. Нови Сад: Футура публикације и Женске студије и истраживања, 122–135.
- Станојчић, Живојин и Поповић, Љубомир. 2016. *Граматика српског језика: за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике.
- Стошић, Ивана. 2016. *Водич за промоцију и прихватање родно сензитивног језика*. Врање: Ромски центар за демократију.
- Влаховић, Племенка, Бугарски, Ранко и Васић, Вера. 2009. *Вишејезични свет Меланије Микеш: зборник у част Меланији Микеш*. Нови Сад: Друштво за примењену лингвистику Србије.
- Заштитник грађана. 2010. *Упутства за стандардизован недискриминативни говор и понашање*.

XII

Белешке о
ауторкама

XII

Белешке о ауторкама

Христина Цветинчанин Кнежевић (1990, Београд) је социолошкиња, политиколошкиња и феминисткиња. Завршила је основне студије социологије на Филозофском факултету у Београду, док је мастер студије политикологије – студије рода завршила на Факултету политичких наука у Београду. Тренутно је на докторским студијама културе и медија на Факултету политичких наука. Учествовала је као истраживачица на пројектима *Блокада Филозофског факултета 2014. године* (ИСИ, 2017) и *Друштвено-економске и политичке трансформације у Србији и питање родно заснованог насиља* (ФПН, 2018). Ауторка је неколико научних радова, а са Сањом Павловић је објавила монографију *У име (мушког) народа: Анализа осуђујућих пресуда за прекршајно дело проституција* (АЖЦ, 2018). Стручна је сарадница Центра за женске студије у Београду, а на Факултету политичких наука је ангажована као млада истраживачица на пројекту *Родна равноправност и култура грађанског статуса: историјска и теоријска утемељења у Србији*.

Јелена Јалатовић (1994, Београд) је књижевна критичарка и феминисткиња. Основне и мастер студије језика и књижевности завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду, где је тренутно на другој години докторских студија. Једна је од оснивачица Побуњених читатељки, феминистичког колектива који окупља књижевне критичарке, посвећеног истраживању женског ауторства и еманципаторском читању књижевности. Побуњене читатељке објавиле су зборник радова о југословенској књижевности за децу *Рат из деље перспективе* (2018), заједно са књижевним критичаркама из Македоније, Хрватске, Босне и Херцеговине и Словеније. Чланица је редакције левичарског портала Машина и активисткиња организације Маркс21. Уредница је и водитељка радио-емисије *Озбиљне приче*, која се емитује на онлајн радију РадиоАпарат. Као стипендисткиња Министарства просвете ангажована је на пројекту *Улога српске периодике у формирању књижевних, културних и националних образаца* у Институту за књижевност и уметност.

Приручник за употребу родно осетљивог језика

Ауторке: Христина Цветинчанин Кнежевић и Јелена Лалатовић

Рецензенткиња: Проф. емерита др Свенка Савић

Издавач: Центар за женске студије, Београд

За издавача: Проф. др Даша Духачек

Лектура и коректура: Александра Аксентијевић

Дизајн и прелом: Ана Хумљан

Штампа: Радуних штампа

Тираж: 250

Ова публикација је настала у оквиру пројекта „Кључни кораци ка родној равноправности”, који спроводи Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) и Координационо тело за родну равноправност, уз финансијску подршку Европске уније. Ставови у овој публикацији припадају искључиво ауторима и ауторкама, и не представљају нужно ставове UN Women, Уједињених нација, или било које друге организације под окриљем Уједињених нација.

Приручник за употребу родно осетљивог језика Христине Цветинчанин Кнежевић и Јелене Лалатовић садржи укупну грађу распоређену у седам поглавља, којима следе „Глосаријум (списак) звања, занимања, титула и именовања жена”, „Мали речник родне равноправности”, као и биографије ауторки *Приручника*.

(...)

За непосредну праксу је најкорисније поглавље под називом „Како употребљавати родно осетљив језик?”, у којем се дају примери и предлози за непосредну праксу. Начин на који је ова проблематика представљена довољно говори о комплексности ситуације када се одлучимо за примену у пракси онога што је теоријску проверу већ прошло. Ту се „Смернице за употребу родно осетљивог језика” дају као могући путоказ, али никако као ригидни захтев којег се сви морају држати. Ауторке су свесне тежине ситуације за оне који треба да примењују смернице у пракси, у ситуацији када не постоји општи договор у држави да је родно осетљив језик још једна од појава која се у језику подразумева.

(...)

Зато што је намера ауторки да утичу на промену постојеће ситуације у језичкој политици у Србији данас, зато што је *Приручник* довољно информативан да покрене измене праксе у садашњем тренутку у домену администрације, информисања и образовања у Србији, предлажем штампање *Приручника за употребу родно осетљивог језика* Христине Цветинчанин Кнежевић и Јелене Лалатовић.

Свенка Савић,
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
Нови Сад, април 2019. године